

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА	«Митна справа»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ	07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: _____ денна _____
очна (денна), заочна, дистанційна

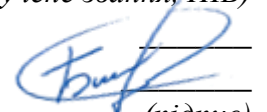
КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему **«Митні платежі в контексті стимулювання зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення фінансової стабільності України»**

(назва теми)

здобувача Подреза Олексія Павловича
(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: к.е.н., доцент Бороденко Т.М.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: д.е.н., проф. Буряченко А.Є.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В КОНТЕКСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	7
1.1 <i>Сутність та роль митних платежів у зовнішньоекономічній діяльності.</i>	7
1.2 <i>Функції та види митних платежів як інструментів зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення фінансової стабільності України</i>	15
1.3 <i>Нормативно-правове регулювання митних платежів в Україні</i>	28
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВПЛИВУ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ	33
2.1 <i>Роль митних платежів у стимулюванні експорту та імпорту товарів та послуг.....</i>	33
2.2 <i>Фіскальна роль митних платежів у забезпечення фінансової стабільності України.....</i>	42
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В КОНТЕКСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	52
3.1 <i>Проблеми та недоліки існуючої системи адміністрування митних платежів.....</i>	52
3.2 <i>Пропозиції щодо оптимізації та спрощення процедур митних платежів.....</i>	57
3.3 <i>Майбутнє української митниці в умовах вступу в ЄС.....</i>	63
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність дослідження митних платежів у контексті стимулювання зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення фінансової стабільності України не може бути переоцінена в сучасних умовах глобалізації та економічних турбулентностей. Зростання міжнародної торгівлі, зміни в міжнародній політиці та вплив пандемії COVID-19 вимагають від країн, зокрема України, активної реакції та пошуку оптимальних шляхів розвитку зовнішньоекономічних зв'язків.

Митні платежі є важливим елементом економічного механізму країни, вони впливають на конкурентоспроможність вітчизняних підприємств на зовнішніх ринках, формують фінансові потоки та мають прямий вплив на бюджетні надходження. Дослідження митних платежів у контексті стимулювання зовнішньої торгівлі не лише допоможе з'ясувати їх вплив на економіку країни, але й виявить можливості оптимізації цього процесу для стимулювання експортно-імпортних операцій та забезпечення фінансової стабільності.

В умовах постійних змін у світовій економіці та зростаючої конкуренції на міжнародних ринках розуміння механізму митних платежів та їх оптимізація стають надзвичайно важливими завданнями для країни. Дослідження вказаної теми дозволить розкрити можливості використання митних платежів як інструменту для збільшення ефективності зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення сталого економічного розвитку України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові основи пов'язані з митними платежами були закладені видатними вітчизняними та зарубіжними вченими. Серед них можна визначити наступних науковців: О.П.Гребельник, А.І.Крисоватий, Б.Данилишин, В. М. Мельника, О.В.Костяна, О.Кузяків, П. В. Пашко, О. Ю. Ушаков, В. М. Краєвський, Т. М. Бороденко та інших.

Мета та завдання дослідження. Мета - дослідити теоретичні та практичні питання функціонування надходження митних платежів в контексті

стимулювання зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення фінансової стабільності України.

Визначена мета обумовила наступні *завдання дослідження*:

- Визначити сутність митних платежів та їх роль у забезпеченні ефективного функціонування зовнішньоекономічних зв'язків.
- Проаналізувати функції та види митних платежів як інструментів зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення фінансової стабільності України.
- Розглянути нормативно-правове регулювання митних платежів в Україні та їх вплив на зовнішньоекономічну діяльність.
- Дослідити роль митних платежів у стимулюванні експорту та імпорту товарів та послуг в Україні.
- Проаналізувати фіскальну роль митних платежів у забезпеченні фінансової стабільності України та їх вплив на бюджетні надходження.
- Виявити основні проблеми та недоліки існуючої системи адміністрування митних платежів в Україні.
- Запропонувати конкретні заходи щодо оптимізації та спрощення процедур митних платежів для підвищення їх ефективності та прозорості.
- Проаналізувати майбутнє української митниці в умовах вступу до Європейського Союзу та визначити можливі перспективи її розвитку.

Об'єктом дослідження виступають митні платежі як інструменти зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення фінансової стабільності України.

Предметом дослідження є економічні відносини в процесі функціонування митних платежів в умовах повномасштабного військового вторгнення.

Методи дослідження. Для дослідження теми було використано теоретичні та практичні методи. При аналізі теоретичної бази застосовувався аналітичний підхід, системний аналіз та синтез, що дозволило оцінити та узагальнити наявні наукові публікації, законодавство та міжнародні договори,

що стосуються митних платежів в Україні. Для збору фактичної інформації та аналізу практичного досвіду використовувалися методи спостереження, аналізу документів, статистичних даних та інтерв'ю з експертами у галузі митних платежів. Крім того, застосовувалися статистичний метод та метод порівняння для аналізу інформації, а також використовувалися графічні та табличні методи.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів. Дослідження дозволило визначити сутність митних платежів та їх важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування зовнішньоекономічних зв'язків. Аналіз функцій та видів митних платежів як інструментів зовнішньоекономічної діяльності допомагає у розумінні їх впливу на фінансову стабільність України та роль у стимулюванні експорту та імпорту товарів та послуг. Такий аналіз сприяє розвитку теоретичної бази у сфері митних платежів та формуванню стратегічного уявлення про їх роль у зовнішньоекономічній діяльності країни.

Дослідження надає методичний фундамент для подальших аналізів у галузі митних платежів. Розглянуте нормативно-правове регулювання митних платежів в Україні та їх вплив на зовнішньоекономічну діяльність надає орієнтири для подальших досліджень у цьому напрямку. Крім того, виявлені основні проблеми та недоліки існуючої системи адміністрування митних платежів надають підстави для розробки нових методик та підходів до їх оптимізації та спрощення.

Результати дослідження є практично важливими для владних структур та бізнесу. Запропоновані конкретні заходи щодо оптимізації та спрощення процедур митних платежів можуть сприяти підвищенню їх ефективності та прозорості. Аналіз майбутнього української митниці в умовах вступу до Європейського Союзу допоможе у визначенні можливих перспектив її розвитку та адаптації до нових умов. Такі практичні рекомендації можуть бути корисними для прийняття управлінських рішень та формування стратегій розвитку відповідних структур.

Інформаційною базою дослідження є законодавчо-нормативні акти з адміністрування митних платежів, статистичні матеріали Міністерства фінансів України, офіційні веб-сайти урядових органів у мережі Інтернет, наукові праці вітчизняних вчених та звітність Державної митної служби.

Апробація матеріалів кваліфікаційної бакалаврської роботи. Основні теоретичні положення кваліфікаційної роботи апробовано 2 травня 2024 року на Міжнародній науково-практичній конференції «Відновлення економіки України: начасні можливості та напрями фінансування». За результатами участі в конференціях опубліковані тези на тему: «Роль митних платежів у стимулюванні експорту та імпорту товарів та послуг.»

Структура роботи. Кваліфікаційна бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 78 сторінок. Список використаних джерел налічує 54 елементи. До складу роботи входить: 18 рисунків та 6 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В КОНТЕКСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

1.1 Сутність та роль митних платежів у зовнішньоекономічній діяльності

У сучасному глобалізованому світі зовнішньоекономічна діяльність є важливим елементом економічного розвитку країн. Одним з ключових аспектів, який впливає на цю діяльність, є митні платежі. Митні платежі відіграють важливу роль у регулюванні торгівлі та забезпеченні фінансової стабільності країн.

На поточному етапі, однією з найбільш актуальних проблем фінансової стабільності нашої держави є наповнення бюджету. У цьому контексті особлива увага заслуговує на розумінні сутності митних платежів та їхньої ролі у формуванні доходів державного бюджету. Сучасні митні платежі розглядаються як найефективніший механізм регулювання зовнішньоекономічних зв'язків, які використовуються під час здійснення зовнішньоторговельних операцій і становлять важливу складову податкової системи, яка гармонійно доповнюється іншими видами оподаткування. Україна, як суверенна держава, встановлює власну митну систему та проводить державну митну політику.

Характерним для сучасного етапу економічного розвитку є стрімке збільшення обсягів міжнародних економічних взаємозв'язків. Для забезпечення ефективного розвитку економіки України необхідна активна участь у світових інтеграційних процесах та поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків. Зовнішньоекономічна діяльність становить одну з ключових форм економічних відносин України з іноземними країнами.

Митні платежі виступають як найефективніший інструмент регулювання зовнішніх економічних зв'язків. Стан торговельних відносин в Україні в значній мірі визначається її митною політикою, яка має на меті забезпечення та підтримку ефективного зростання обсягу експорту України, стимулювання суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють експорт, та балансування імпорту товарів з експортом.

В контексті зовнішньоекономічної стратегії Україна акцентує увагу на інтеграції з країнами Євросоюзу як стратегічному напрямку свого розвитку. Головним завданням держави стало досягнення динамічного розвитку економіки та впровадження інноваційних змін. Для досягнення цієї мети необхідно було враховувати конкретні вимоги та пріоритети, такі як забезпечення високого рівня конкурентоспроможності на зовнішніх ринках для сучасної високотехнологічної продукції, одночасно з посиленням національної безпеки та захистом вітчизняних виробників [1].

У зв'язку з укладенням угоди про членство України в Європейському союзі, перед країною відкрилися нові перспективи. Ці можливості можна реалізувати лише за умови виконання ряду вимог та процедур кожним суб'єктом, будь то фізична або юридична особа, як в Україні, так і за її межами, зокрема в країнах ЄС. Інтеграція української економіки у внутрішні ринки ЄС є поступовим процесом, який вимагатиме значних зусиль не лише від українських підприємств, але й від самої держави. Надзвичайно важливою для України є ефективна та компетентна діяльність державних інституцій усіх гілок влади, впровадження необхідних реформ та виконання взятих на себе зобов'язань. Цей перелік обов'язків включає скасування та введення митних податків, зборів, нетарифних бар'єрів, адаптацію законодавства України до стандартів ЄС та інші завдання. Проте, після успішного виконання усіх зазначених завдань Україна матиме можливість розвивати більш тісні зовнішньоекономічні зв'язки з країнами ЄС, покращиться політична та економічна стабільність, а в майбутньому може навіть стати членом Європейського Союзу [2].

Після визначення напрямку розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни, було встановлено, які органи та сектори економіки будуть сприяти захисту внутрішнього ринку та стимулюванню інноваційного розвитку. Ці органи включають митну та податкову політику держави, яку можна розглядати як систему принципів та напрямків діяльності у сфері забезпечення економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.

На жаль, політична нестабільність у країні гальмує розвиток та ефективне встановлення регуляторів митної та податкової політики, що негативно впливає на зовнішньоекономічну діяльність країни.

Згідно з Бюджетним кодексом України, митні платежі є частиною доходів бюджетної системи. Законодавство про бюджет розглядає митні платежі як один із видів податків. Зокрема, враховуючи зміст статей 9 та 29 БКУ, можна зробити висновок, що мито, податок на додану вартість, акцизний податок віднесені до податкових надходжень [3]. Це поняття розкривається в Податковому кодексі України. Відповідно до підпункту 14.1.113. пункту 14.1 статті 14 ПКУ, "Митні платежі - це податки, які, згідно з цим Кодексом або митним законодавством, сплачуються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за сплаченням яких покладено на митні органи" [4].

У Митному кодексі України відсутнє визначення терміну "митні платежі". Замість цього, Митний кодекс України (далі – МКУ) містить конкретний перелік митних платежів, до яких належать: мито, акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів (продукції) [5]. (Рисунок 1.1)

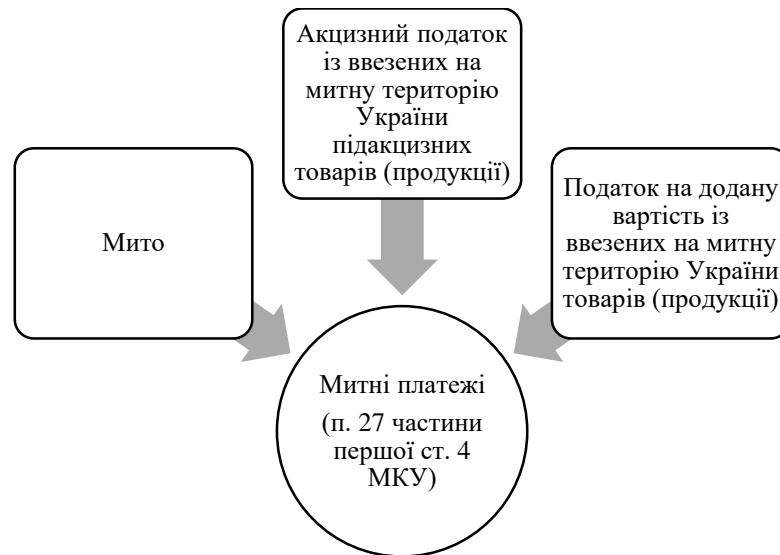

Рисунок 1.1 - Митні платежі відповідно до МКУ.

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Згідно зі статтею 9 ПКУ мито, податок на додану вартість, акцизний податок належать до системи загальнодержавних податків та зборів [4]. Водночас їх включено законодавцем до системи митних платежів. Це свідчить про те, що дані платежі займають визначене місце в системі доходів бюджетної системи.

Згідно з ПКУ, контролюючі органи є суб'єктами державного контролю щодо мита, акцизного податку, податку на додану вартість, які, згідно з податковим законодавством, сплачуються у разі ввезення (пересилання) товарів і предметів на митну територію України або територію спеціальної митної зони чи їх вивезення (пересилання) з них. З цього випливає, що ввізне та вивізне мито, нарахування якого передбачено на об'єкти експортно-імпортних операцій, згідно з чинним податковим законодавством, є одним із видів податків, тобто обов'язковим, безумовним платежем до бюджету відповідного рівня. Разом з податком на додану вартість (далі – ПДВ) і акцизним податком мито належить до загальнодержавних податків, отже, сплачується до Державного бюджету України.

Дефініція митних платежів розглядається різними науковцями з різних поглядів. Згідно з А.І. Крисоватим митний платіж представляє собою форму оплати податків та надання необхідних послуг для розвитку митних органів

України [6]. Натомість, С.В. Волосович та Т.Д. Ліпіхіна аналізують систему оподаткування, включаючи податки та збори на товари та інші предмети, що перетинають митний кордон [7]. О.П. Грбельник вважає це визначення трохи обмеженим через дві причини. По-перше, оподаткування стосується не лише товарів, а й не товарів. По-друге, частину митних платежів сплачують митним органам за надання певних послуг, пов'язаних з митними зборами та тарифами, незалежно від транскордонного переміщення товарів [8].

Єгоров О.Б. у своїй роботі, розглядаючи митні платежі як інструмент тарифно-митного стимулювання, розуміє їх як сферу управління, що реалізується компетентними органами держави. Ця сфера регулює суспільні відносини у контексті переміщення товарів і транспортних засобів через кордон, за допомогою стягнення митних платежів та проведення митного контролю. Дослідники також описують цей аспект як сукупність організаційно-економічних (митних) та адміністративних (нетарифних) механізмів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Іншими словами, можна стверджувати, що тарифно-митне регулювання використовується як синонім митного контролю і співвідноситься з митною справою [9].

С. Волосович та Т. Ліпіхіна вважають, що митні платежі виконують фіскальну, розподільчу та адміністративну функції, тоді як О. Грбельник стверджує, що митні платежі виконують фіскальну, стимулюючу та регулюючу функції. Таким чином, можна сказати, що митні платежі охоплюють широкий спектр окремих функціональних завдань, які є важливими для здійснення державою своїх обов'язків.

Отже, враховуючи думки дослідників можемо зробити висновок, що митні платежі - це непрямі податки, що встановлюються при переміщенні товарів та послуг через митний кордон. Серед них можна виокремити податок на додану вартість, акцизний збір, а також ввізне та вивізне мито. Згідно з формою відносин між платником та державою, митні податки є непрямими, оскільки вони сплачуються до бюджету держави через цінові механізми, іншими словами,

через включення їх у ціну товарів. При цьому конкретні особи, які оплачують ці податки, не завжди є їхніми безпосередніми платниками.

Основні особливості митних платежів включають такі аспекти [10]:

- Сума платежу прямо залежить від різноманітних факторів, таких як вартість товару, країна походження/призначення, а також його особливі характеристики.

- Митні платежі включають в себе не лише мито, а також ПДВ, акцизні збори, внески на обов'язкове страхування тощо.

- Вони можуть бути оплачені як при імпорті, так і при експорті товарів.

- Розмір митних платежів може бути зменшений або суб'єкти можуть бути звільнені від сплати у разі, якщо товари пересилаються відповідно до міжнародних угод або у випадку існування спеціальних митних режимів.

- Неправильна класифікація товару може призвести до невірному розрахунку митних платежів, що може призвести до юридичної відповідальності для порушника.

- На відміну від податків і зборів, митні платежі спрямовуються не лише до державного бюджету, а також використовуються на утримання митних органів [10].

Державна митна справа становить вагомую частину зовнішньої політики і зовнішньоекономічної діяльності держави. Особливого значення набуло забезпечення економічної самостійності України з моменту її проголошення незалежності, і державна митна справа стала необхідним елементом цієї самостійності. Формування економічної самостійності держави здійснюється через її фінансову діяльність. Важливим аспектом фінансової діяльності будь-якої держави, зокрема і України, є формування дохідної частини бюджету. Тому митні платежі виступають як один з ключових інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності та основне джерело наповнення доходної частини Державного бюджету України.

При створенні системи митних платежів державі необхідно дотримуватись ряду принципів, які визначені у відповідних законодавчих актах. Відповідно до

статті 11 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність", принципи оподаткування у зовнішній торгівлі передбачають наступне:

1. Україна має право самостійно встановлювати та скасовувати податки та пільги для учасників зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

2. Ставки податків встановлюються та скасовуються Верховною Радою України за пропозицією Кабінету Міністрів України.

3. Рівень оподаткування встановлюється з урахуванням необхідності досягнення та підтримання самоокупності та самофінансування учасників зовнішньоекономічної діяльності, а також з метою забезпечення балансу платіжного балансу України.

4. Стабільність кількості видів і розмір податків гарантуються державою на строк не менш як 5 років.

5. Забороняється встановлювати інші податки, крім тих, що затверджені Верховною Радою України.

6. Ставки податків є однаковими для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та визначаються за товарною ознакою: для одного і того ж товару діє єдина ставка податку;

7. Заохочення експорту готової продукції [11].

Ці принципи є основними напрямками для побудови ефективної системи митних платежів, яка сприяє розвитку зовнішньої торгівлі та забезпечує фінансову стабільність країни.

Багато країн використовують митні платежі як інструмент зовнішньоекономічної політики для досягнення різних цілей. Саме через ці цілі можемо простежити роль митних платежів у зовнішньоекономічній діяльності. Серед них можна виділити такі:

- Захист вітчизняної економіки від негативного впливу іноземної конкуренції, оскільки митні платежі можуть ускладнити конкурентні умови для закордонних виробників на внутрішньому ринку.

- Створення умов для ефективної інтеграції країни в світовий економічний простір. Митні платежі часто використовуються для поліпшення умов доступу національних товарів на міжнародні ринки.

- Забезпечення раціонального співвідношення між вивезенням і ввезенням товарів, а також між валютними надходженнями і витратами на території країни. Митні тарифи можуть впливати на стан платіжного балансу країни.

- Стимулювання прогресивних змін у структурі виробництва і споживання товарів шляхом створення сприятливих умов для розвитку певних секторів економіки.

- Раціоналізація товарної структури вивезення і ввезення товарів з метою підвищення ефективності зовнішньої торгівлі та забезпечення більшого збалансованого розвитку економіки [12,13].

З моменту встановлення незалежності та прийняття першого Митного кодексу і до сьогоднішнього дня Україна активно формує власну митну систему. За останнє десятиліття в Україні набуло актуальності використання різноманітних митних інструментів для захисту національних інтересів держави, основними серед яких є митні платежі.

Слід зазначити, що митні платежі відіграють ключову роль у зовнішньоекономічній діяльності країн. Вони є не лише джерелом доходів для державного бюджету, але й інструментом захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції, стимулювання експорту та регулювання торгівлі. Ефективне використання митних платежів вимагає збалансованого підходу, що враховує як потреби внутрішнього ринку, так і міжнародні торговельні відносини. Крім того, важливо дотримуватись принципів прозорості, стабільності та справедливості при розробці та впровадженні митних платежів, щоб забезпечити ефективну роботу системи та підтримати стабільність економічного середовища. Враховуючи ці аспекти, можна зробити висновок, що митні платежі є необхідним елементом зовнішньоекономічної діяльності, який впливає на економічний розвиток та конкурентоспроможність країни на міжнародному ринку.

1.2 Функції та види митних платежів як інструментів зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення фінансової стабільності України

Митні платежі відіграють важливу роль у зовнішньоекономічній діяльності країн, що має вирішальне значення для економічного розвитку та фінансової стабільності. Україна, як і будь-яка інша країна, використовує митні платежі як інструмент для регулювання торгівлі з іншими країнами, захисту вітчизняних виробників, забезпечення фінансової стабільності та інших стратегічних цілей. Розуміння функцій та видів митних платежів допомагає країні ефективно використовувати їх у зовнішньоекономічних відносинах.

Велика увага при аналізі сутності митних платежів зосереджується на розгляді їх функцій. Функції митних платежів впливають із функцій податків, однак узагальнений підхід до визначення їх функцій, як і загалом до податків, відсутній.

Спираючись на праці науковців зобразимо найбільш вживані на рисунку 1.2.

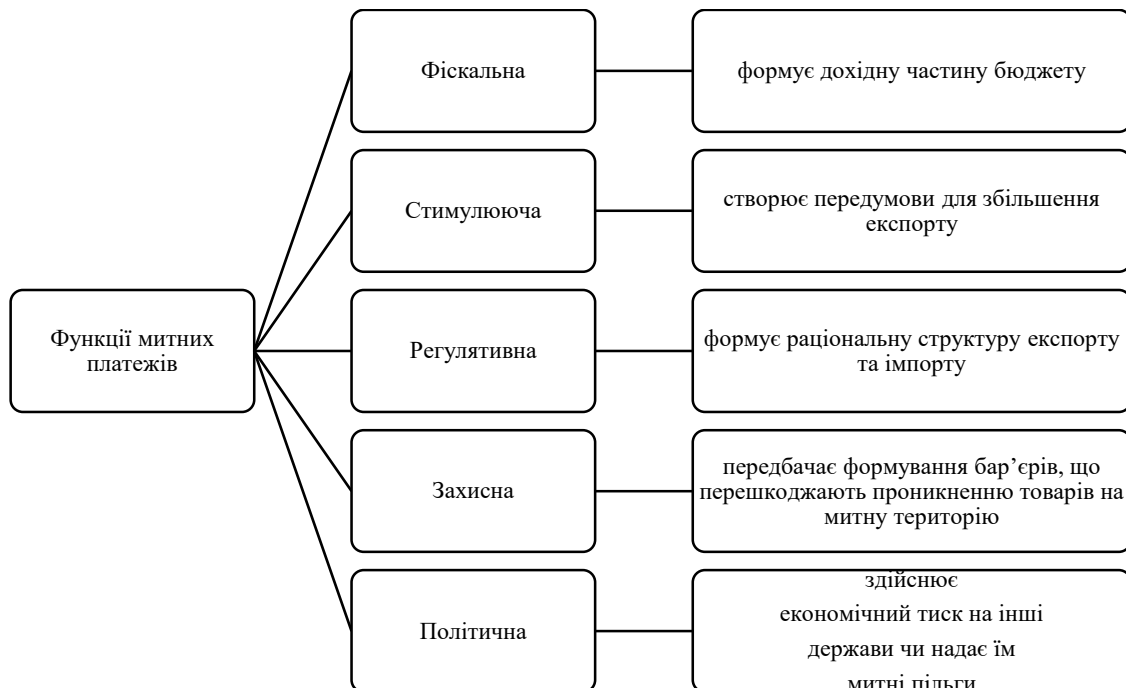

Рисунок 1.2 - Функції митних платежів

Джерело: побудовано автором на основі [14, 15, 16]

Частина фінансових ресурсів держави формується завдяки виконанню фіскальної функції, яка забезпечує об'єктивні умови для створення матеріальної бази для функціонування суспільства. Ця функція відіграє важливу роль у формуванні державних фінансів, оскільки через неї реалізується значна частина соціально-економічних завдань, пов'язаних із стягненням податків та формуванням грошових ресурсів держави. Основним джерелом доходів для бюджетів на різних рівнях є податки, серед яких важливе місце посідають митні платежі, що надходять до доходної частини Державного бюджету України.

Важливу роль у формуванні Державного бюджету України відіграють доходи від зовнішньоекономічної діяльності. Україна приділяє особливу увагу зовнішнім джерелам надходжень до бюджету, оскільки трансформаційні процеси в економіці часто супроводжуються звуженням податкових надходжень від внутрішніх джерел.

Регулятивна роль митних платежів виявляється в тому, що держава через елементи таких платежів (наприклад, об'єкт оподаткування, суб'єкт оподаткування, митні ставки, пільги тощо) контролює розподіл ресурсів. Податкові пільги та їх різноманітність дозволяють впливати на активність зовнішньоекономічної діяльності, структуру імпорту, динаміку національного виробництва та відповідний розподіл доходів. Використання митних пільг сприяє зменшенню дефіциту товарів на внутрішньому ринку, тоді як збільшення податкового тиску на імпортні товари може бути ефективним засобом протекціонізму та стабілізації платіжного балансу.

Оподаткування імпортованих товарів митними платежами збільшує їхню вартість і, відповідно, знижує їхню конкурентоспроможність. Через регулюючу функцію митних платежів можна спостерігати їх стимулюючий вплив на обсяги та структуру імпорту, експорту, виробництва та споживання.

На етапі перетворення економічних відносин переважає фіскальна роль митних платежів, проте з формуванням ринкової моделі господарювання вони стають ключовим фінансовим інструментом регулювання економіки.

Контрольна функція митних платежів має два аспекти, які варто враховувати. По-перше, це контроль за відповідністю оподаткування в зовнішньоекономічній сфері діючому законодавству. По-друге, це контроль за відповідністю потребам суспільства згідно із чинним податковим законодавством.

Мито, акцизний податок та податок на додану вартість, які стягуються при перетині митного кордону України, мають кілька спільних рис:

- Вони увійшли до складу цінової структури товарів та інших предметів.
- Сума податку не залежить від прибутку платника.
- Кінцевим споживачем товару є платник податку.
- Це також інструмент регулювання зовнішньої торгівлі.

Важливо відзначити, що роль митних платежів у стимулюванні та регулюванні зовнішньоекономічної діяльності пов'язана з урахуванням вимог міжнародних договорів. Ці договори визначають норми, які пріоритетно впливають на забезпечення економічної та фінансової стабільності України. Розміри ввізного мита та акцизного податку, які стягуються з імпортованих товарів (продукції) при їхньому ввезенні на митну територію України, впливають на обсяги оподаткування ПДВ. Таким чином, заходи митного регулювання та контролю, здійснювані митними органами, прямо чи опосередковано впливають на суми митних платежів.

Однією з ключових функцій, які покладаються на митні органи України у контексті впровадження митної політики, є захист економічних інтересів країни та забезпечення дотримання законодавства України з питань зовнішньоекономічної діяльності. Одним з головних інструментів, які використовуються для цієї мети, є митне тарифне регулювання під час переміщення через митний кордон України товарів та інших об'єктів. У цьому контексті мито виступає як основний вид митних платежів, що є одним з найстаріших податків та продовжує мати значний вплив на сучасний етап економічного розвитку.

Мито є універсальним податком, що встановлюється відповідно до Податкового кодексу та Митного кодексу України. Цей податок обчислюється та сплачується відповідно до встановлених законодавством України та міжнародних угод, які мають легальну силу за підтримки Верховної Ради України. [5, ст. 271].

Ці податки сплачуються безпосередньо при перетині митного кордону України та включаються до системи митних платежів, яка охоплює всі види зборів та платежів. Основними видами мита є ввізне мито та вивізне мито, які застосовуються до всіх товарів, що перетинають митний кордон України, а також сезонне мито.

Увізне мито, згідно з економічним визначенням та функціональною природою, віднесене до вартісних ринкових регуляторів, які балансують зовнішньоторговельний обіг. Його впровадження спричиняє підвищення ціни товарів та зниження їхньої конкурентоспроможності. Проте, в контексті митних платежів, внесок увізного мита не є найзначущішим. Наприклад, надходження до бюджету від сплати податку на додану вартість виявляється значно вищим, ніж від митних зборів за імпорту товарів.

Якщо розглядати інструменти управління зовнішньоекономічною діяльністю, слід звернути увагу на ввізне (імпортне) мито, яке стягується при ввезенні товарів на митну територію [17]. Імпортне мито має кілька значимих напрямів застосування:

- 1) Створення умов для розвитку національного виробництва;
- 2) Регулювання конкурентного впливу іноземних товарів на внутрішній ринок для забезпечення чесної конкуренції;
- 3) Вплив на функціонування підприємств та соціальну сферу через механізм ціноутворення;
- 4) Формування раціональної структури споживчого ринку, що ґрунтується на збалансованій пропозиції внутрішніх та зовнішніх ресурсів;
- 5) Захист економіки від можливих втрат від іноземних виробників;
- 6) Збільшення доходів державного бюджету;

7) Сприяння досягненню оптимального торговельного балансу, валютних витрат та надходжень;

8) Вирішення торговельно-політичних завдань у міжнародній економічній взаємодії між державами [18].

Спеціальні види мита, які не є обов'язковими митними платежами, включають [5, ст. 275]:

- Антидемпінгове мито застосовується при ввезенні на митну територію України товарів, які мають демпінговий характер і можуть завдати шкоди вітчизняним виробникам.

- Компенсаційне мито встановлюється для компенсації шкоди вітчизняним виробникам у випадку імпорту товарів, які є об'єктом субсидій.

- Спеціальне мито призначене для захисту інтересів вітчизняних виробників у випадках, коли імпорт може створити загрозу їхній діяльності або їхнім інтересам. Цей вид мита також може вживатися в реакції на дискримінаційні дії інших країн або митних союзів.

- Додатковий імпорتنний збір застосовується в разі погіршення платіжного балансу або зменшення золотовалютних резервів для забезпечення стабільності платіжного балансу та збільшення резервів.

Як встановлено у Митному кодексі України, митні ставки поділяються на три види: адвалорні, специфічні та комбіновані. Адвалорна ставка обчислюється у відсотках від митної вартості товару, специфічна ставка виражена в грошовому еквіваленті за одиницю товару, а комбінована ставка є поєднанням адвалорної та специфічної. Інші види митних ставок не допускаються згідно з чинним законодавством.

Отже, при ввезенні товарів на митну територію України імпортер зобов'язаний сплатити мито відповідно до встановлених ставок, які зазначені в Митному тарифі України. Цей тариф розробляється на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів, яка відповідає стандартам Європейського Союзу.

У зв'язку з агресивними діями Російської Федерації на території України було припинено дію зон вільної торгівлі та запроваджено ембарго на імпорт таких товарів, як сільськогосподарська продукція, харчові продукти, сигарети, хімічні речовини, скляний посуд, а також деякі види транспортних засобів, включаючи автомобілі.

Іншою складовою митних платежів є акцизний податок, що згідно із ПКУ «акцизний податок — непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених Податковим кодексом України як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції)» [4, ст. 14].

Оскільки акцизний податок на імпортовані підакцизні товари є внутрішнім податком, то їхнє оподаткування не може перевищувати ставок, що застосовуються до аналогічних товарів вітчизняного виробництва. Акцизи поділяються на два типи - специфічні та універсальні, в залежності від категорій товарів, на які вони застосовуються. Прикладом універсального акцизу є податок на додану вартість (ПДВ). Особливість нарахування та сплати ПДВ полягає в тому, що він нараховується на кожному етапі переміщення товару від виробника до споживача, і при цьому відбувається віднімання податків, які були сплачені на попередніх етапах. Це означає, що об'єктом оподаткування є лише та частина вартості, яка була додана на певному етапі руху товару. Відмінністю сплати ПДВ та акцизного податку як митних платежів, які здійснюються при перетині митного кордону, є їхній одноразовий характер і відсутність податкового періоду, що відрізняє їх від податків, що діють всередині країни. Незважаючи на певну схожість податку на додану вартість та акцизного податку, вони мають значні відмінності.

Специфічний акциз Акцизний податок	Універсальний акциз Податок на додану вартість
<ul style="list-style-type: none"> • Обкладаються тільки товари • Обкладається невелика група товарів, які називаються підакцизними • Різні види ставок, що залежить від групи товарів • Нараховується і сплачується один раз при ввезенні підакцизних товарів на територію України • Споживачами підакцизних товарів є більш вузькі верстви населення 	<ul style="list-style-type: none"> • Обкладаються не тільки товари, а й роботи і послуги як виробничого, так і не виробничого призначення • Обкладаються майже всі товари • Передбачає наступні види ставок: 20%, 14%, 7% та 0% • Нараховується і сплачується на кожному етапі виробництва і продажу товару • Має універсальний характер і справляється майже з усіх споживачів

Рисунок 1.3 - Відмінності специфічного та універсального акцизів

Джерело: побудовано автором на основі [5, с. 56, 156; 4, ст.180, 193, 213, 215]

У випадку імпорту підакцизних товарів на митну територію України, платники податку мають зобов'язання сплатити акцизний податок до або в день подання митної декларації відповідно до встановлених норм, які визначені в пункті 222.2.1 Податкового кодексу України.

У разі ввезення маркованої підакцизної продукції на митну територію України, акцизний податок сплачується під час придбання марок акцизного податку з доплатою (якщо це необхідно) в день подання митної декларації, згідно з положеннями пункту 222.2.2 Податкового кодексу України.

Платники акцизного податку, які звертаються до органів, що здійснюють державну реєстрацію транспортних засобів, для реєстрації або перереєстрації переобладнаного вантажного транспортного засобу у легковий автомобіль, зобов'язані пред'явити квитанції або платіжні доручення про сплату податку з відміткою банку щодо дати виконання платіжного доручення, згідно з вимогами пункту 222.2.4 Податкового кодексу України.

Серед товарів, що підлягають акцизному оподаткуванню в Україні, перелік наразі включає різноманітні продукти, виробництво та продаж яких зумовлює сплату акцизного податку. Цей перелік визначає товари, за виробництво та

реалізацію яких передбачена спеціальна форма оподаткування з метою регулювання споживання та забезпечення додаткових надходжень до бюджету держави.

В Україні існує більша кількість підакцизних товарів порівняно з деякими сусідніми країнами, хоча більшість з них співпадає з переліком, встановленим в Директиві 92/12/ЄЕС. Наприклад, у Європейському Союзі підакцизними є алкоголь та алкогольні напої, тютюнові вироби, сирова нафта та нафтопродукти. Проте в окремих країнах ЄС, таких як немає акцизу на легкові автомобілі та інші транспортні засоби. Також у деяких країнах ЄС відсутній акциз на столове вино, що становить відмінність від України, де ці товари підлягають оподаткуванню за підакцизною ставкою.

При оподаткуванні акцизом використовуються два види ставок, які наведено на рисунку 1.4:

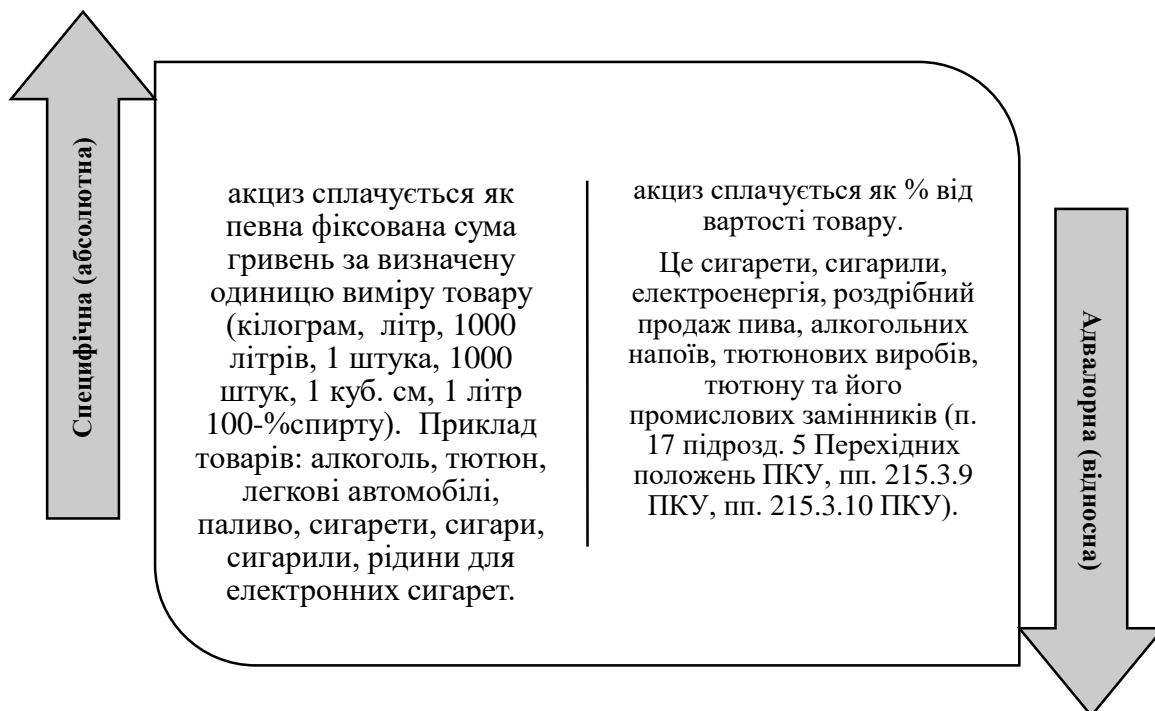

Рисунок 1.4 – Ставки акцизу

Джерело: побудовано автором [19]

Щодо сигарет застосовуються одночасно і специфічні і адвалорні ставки акцизного податку.

Щодо інших особливостей нарахування акцизного податку зазирнемо до таблиці 1.1.:

Таблиця 1.1 – Оподаткування акцизним податком

База оподаткування (ст. 214 ПКУ)	Дата виникнення податкових зобов'язань (ст. 216 ПКУ)	Порядок обчислення і сплати (ст. 217-222 ПКУ)
за адвалорною ставкою – вартість товару за максимальними роздрібними цінами, що включають ПДВ і акцизний податок за специфічними ставками;	Дата реалізації	Визначається самостійно та подається щомісяця декларація з акцизного податку – протягом 20 днів (+10 дні на сплату). Якщо акцизний податок сплачується по імпортованих товарах до або в день подання митної декларації.
для специфічною ставкою – натуральні одиниці виміру. Для легкових автомобілів застосовується особлива формула з пп. 215.3.5 ПКУ: базова ставка × коефіцієнт двигуна × коефіцієнт віку автомобіля		

Джерело: побудовано автором на основі [19]

Ставки податку на додану вартість (ПДВ) в Україні регулюються згідно зі статтею 14 Податкового кодексу України. Згідно з цими правилами, ПДВ є непрямим податком, який обчислюється та сплачується відповідно до встановлених норм Податкового кодексу. У країні діє кілька ставок ПДВ:

- Основна ставка ПДВ складає 20% (згідно з пунктом «а» статті 193.1).
- Пільгова ставка ПДВ, що становить 14%, застосовується при ввезенні на митну територію України певних видів сільськогосподарської продукції, таких як насіння соняшнику, пшениця, ячмінь, кукурудза і інші (згідно з пунктом «г» статті 193.1).
- Ще одна пільгова ставка ПДВ, яка становить 7%, застосовується при ввезенні на митну територію України лікарських засобів, медичних виробів та іншого медичного обладнання (згідно з другим та третім абзацами пункту «в» статті 193.1).
- Також існує ставка ПДВ рівна 0%, яка застосовується при вивезенні товарів за межі митної території України (згідно з пунктом «б» підрозділу 195.1.1 статті 195).)

Змінити ставки ПДВ може лише уряд, враховуючи соціально-економічну ситуацію в країні та на підставі рішень Верховної Ради України з питань

податкової політики. Ці зміни можуть стосуватися як загального рівня ставок, так і застосування знижених ставок для певних категорій товарів та послуг з метою підтримки розвитку та приваблення інвестицій.

Товари вважаються вивезеними за межі митної території України, якщо такий вивіз документально підтверджений відповідно до процедур, встановлених Кабінетом Міністрів України, а також за допомогою митної декларації, яка відповідає вимогам Митного кодексу України.

У разі подальшого вивезення цих товарів за межі митної території України, податок не стягується, включаючи випадки застосування нульової ставки. Продаж товарів у магазинах безмитної торгівлі можливий лише для фізичних осіб, які виїжджають за митний кордон України, або для тих, хто переміщується на транспортних засобах, належать резидентам та знаходяться за межами митного кордону України.

Крім того, важливим аспектом є нарахування податку на додану вартість (ПДВ) під час імпорту. При цьому оподатковуваними операціями є ті, що стосуються платників ПДВ, як це показано на рисунку 1.5.

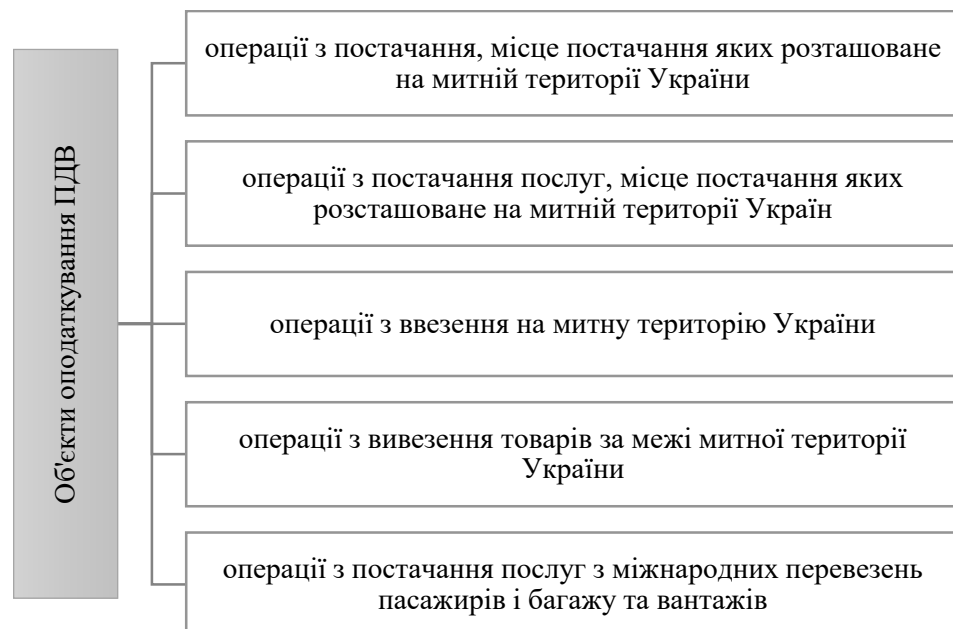

Рисунок 1.5 – Об'єкти оподаткування ПДВ.

Джерело: побудовано автором на основі [5, ст. 185]

У випадку оподаткування операцій з експорту та імпорту ПДВ, необхідно розмістити товари у відповідний митний режим, що визначений Митним кодексом України. Залежно від характеру таких операцій, базу оподаткування ПДВ визначають з урахуванням різних факторів.

Основними особливостями визначення бази оподаткування ПДВ для операцій з постачання товарів/послуг є їхня договірна вартість, урахування загальнодержавних податків та зборів. Однак існують певні винятки, де платежі, такі як акцизний податок на товари чи збір на державне пенсійне страхування з вартості послуг, включаються окремо.

Щодо ввезення товарів на митну територію України, базою оподаткування є договірна (контрактна) вартість, але не може бути менше митної вартості, яка визначається згідно з Митним кодексом України. Ця вартість включає мито та акцизний податок і визначає основу для розрахунку ціни товарів.

Для послуг, які надаються нерезидентами на митну територію України, базою оподаткування є договірна вартість послуг, де враховуються податки та збори, за винятком ПДВ, який включається до ціни згідно з законодавством. Ця вартість виражається в національній валюті за обмінним курсом Національного банку України на дату виникнення податкового зобов'язання.

У випадку ввезення товарів на митну територію України через міжнародні поштові або експрес-відправлення, а також у несупроводжуваному багажі, базою оподаткування є фактурна вартість товарів, враховуючи обов'язкові платежі, такі як мито та акцизний податок. Виникнення податкових зобов'язань визначається датою подання митному органу відповідного документа.

Давайте розглянемо особливості оподаткування експортних та імпортних операцій. Почнемо з імпорту. Україна застосовує оподаткування на ввезені товари на митну територію через ПДВ (податок на додану вартість). Важливо зауважити, що оподаткування ПДВ при імпорті починається з моменту подання митної декларації для митного оформлення, а імпортер повинен сплатити ПДВ до або в день подання такої декларації. Крім того, імпортери повинні врахувати базу оподаткування ПДВ, яка визначається згідно з договірною (контрактною)

вартістю товарів, але не менше митної вартості, з урахуванням мита та акцизного податку. Також важливо використовувати курс НБУ для перерахунку вартості імпортованих товарів у гривні для оподаткування ПДВ на день подання митної декларації [20]. Щодо "імпортного" кредиту ПДВ, імпортери мають право на нього за умови сплати ПДВ на митниці та надання податкової накладної як підтвердження оплати.

Податковий кредит, що відображається в рядку 11.1 або 11.2 податкової декларації з ПДВ, залежно від процентної ставки, є важливим елементом для оподаткування ПДВ. Важливою пам'яткою для імпортерів є те, що вони не мають права відкладати податковий кредит з ПДВ, і правило "1095 днів" на нього не поширюється. Надзвичайно важливо оплатити імпортний ПДВ до митного оформлення, оскільки несплата може мати негативні наслідки, такі як неможливість включення суми ПДВ до податкового кредиту. Додатково, імпортерам слід бути ознайомленими з різними ставками ПДВ, що застосовуються до різних товарів. Наприклад, оподаткування лікарських засобів та медичних виробів здійснюється ставкою 7%, за умови виконання певних умов [11].

Щодо експорту, в Україні оподаткування експортних операцій регулюється Податковим кодексом України (ПКУ) та іншими відповідними законодавчими актами. Нульова ставка ПДВ застосовується до операцій з вивезення товарів у митному режимі експорту. Це означає, що експортери звільнені від сплати ПДВ з експортних продажів, але вони все ще можуть претендувати на вхідний ПДВ при придбанні товарів. Важливо зазначити, що вони не повинні розподіляти вхідний ПДВ, якщо їхня діяльність обмежується лише експортом. Іншими словами, вони не зобов'язані відшкодовувати суму вхідного ПДВ та нараховувати компенсуючі податкові зобов'язання [21].

Базовим принципом оподаткування у випадку експортних операцій є узгоджена (контрактна) вартість товарів, вказана в митній декларації, яка оформлюється відповідно до вимог Податкового кодексу України. База оподаткування обчислюється на основі вартості товарів, вказаної у графі 42

"Ціна товару" експортної митної декларації, перерахованої у гривні за курсом Національного банку України, який діє на 0 годину дня подання митної декларації до оформлення. Далі база оподаткування відображається у графі 7 експортної податкової накладної та в рядку 2.1 податкової декларації з ПДВ.

Дата нарахування податкових зобов'язань за експортними операціями не залежить від дати отримання доходу в бухгалтерському обліку. Податковий зобов'язання виникає на дату оформлення вивізної митної декларації, яка підтверджує факт перетинання митного кордону України та оформлюється відповідно до вимог митного законодавства (п. 187.1(б) Податкового кодексу України). Тому дата завершення процедури митного оформлення експортної операції має вирішальне значення. Митна декларація вважається оформленою в день завершення митного оформлення, який визначається або шляхом підписання електронної митної декларації посадовою особою митного органу електронним цифровим підписом після її перетворення у візуальну форму у разі електронного декларування, або шляхом ставлення посадовою особою митного органу відбитка особистої номерної печатки на всіх аркушах митної декларації на паперовому носії у разі оформлення митної декларації на паперовому носії [22].

Розуміння особливостей оподаткування експортних операцій є важливим для компаній, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю, з метою виконання податкового законодавства та уникнення санкцій і штрафів. Україна застосовує нульову ставку оподаткування до експортних операцій, що відбуваються у митному режимі експорту, а базою оподаткування служить вартість товарів, визначена у контракті та зазначена в митній декларації. Щодо імпорتنих операцій в Україні, на них накладається ПДВ, і імпортерам необхідно дотримуватися різних правил і норм, які регулюють сплату ПДВ, базу оподаткування ПДВ та отримання податкового кредиту з ПДВ [23].

Митні платежі є ключовими інструментами зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення фінансової стабільності України. Митні платежі виконують різноманітні функції, зокрема захист внутрішнього ринку,

стимулювання експорту та обмеження імпорту, а також забезпечують доходи для державного бюджету. Різні види митних платежів, такі як мита, акцизи, податки на додану вартість, відіграють важливу роль у регулюванні зовнішньої торгівлі та забезпеченні стабільності економічного розвитку країни. Однак для досягнення ефективності та забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств на міжнародному ринку необхідно постійно адаптувати митну політику до змін у світовій економіці та враховувати міжнародні стандарти торгівлі. Такий підхід сприятиме розвитку зовнішньої торгівлі України та забезпеченню її фінансової стабільності в умовах глобальної економіки.

1.3 Нормативно-правове регулювання митних платежів в Україні

В сучасних умовах глобалізації економіки та активного розвитку зовнішньої торгівлі розуміння нормативно-правового та інформаційного забезпечення митних платежів стає ключовим для ефективного функціонування підприємств та країни в цілому.

Головним правовим документом стосовно зовнішньополітичної діяльності України є Конституція, яка визначає, що ця діяльність має спрямовуватися на захист національних інтересів та безпеки країни шляхом укладання міжнародних угод та співпраці з іншими країнами відповідно до загальновизнаних норм і принципів міжнародного права. Також у Конституції відзначено, що міжнародні договори, які були затверджені Верховною Радою України, мають силу національного законодавства.

Основу нормативно-правового забезпечення складає Митний Кодекс України, який охоплює широкий спектр митних питань та процедур, пов'язаних з імпортом та експортом товарів, транзитом, митним контролем та іншими аспектами митної діяльності. Митний Кодекс України, прийнятий у 2012 році, відображає внесені зміни в митне законодавство країни та відповідає міжнародним стандартам. Важливо відзначити, що Митний Кодекс об'єднує норми ряду інших законодавчих актів, таких як Закони про митні тарифи та про

порядок ввезення товарів громадянами на митну територію України, тим самим спрощуючи та уніфікуючи митні процедури та регулювання в цій сфері.

Правила оподаткування товарів, що перетинають митний кордон України, визначаються Податковим кодексом України, крім правил оподаткування товарів митом, які встановлюються Митним кодексом України та іншими законодавчими актами, що регулюють митну справу [5].

Верховна Рада розглядає питання затвердження та зміни структури органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, укладання міжнародних договорів України згідно з законом України "Про міжнародні договори України" та приведення чинного законодавства України у відповідність з цими договорами. Також Верховна Рада встановлює спеціальні режими зовнішньоекономічної діяльності на території України та затверджує переліки товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню або забороні [24].

Першим джерелом інформаційного забезпечення для аналізу митних платежів є Українська Класифікація Товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД). Ця система класифікації товарів призначена для ідентифікації та категоризації товарів, які перетинають кордон та беруть участь у зовнішньоекономічних операціях в Україні. УКТЗЕД розроблена відповідно до міжнародних стандартів та синхронізована з Гармонізованою системою (ГС), що є стандартною системою класифікації товарів у митних операціях та торгівлі, і використовується численними країнами. Постійне оновлення УКТЗЕД необхідне для врахування змін у міжнародній торгівлі та внутрішніх регуляторних положеннях. Актуальну версію УКТЗЕД можна знайти на офіційному веб-сайті Державної митної служби.

Важливою складовою аналізу митних платежів є встановлені законодавством тарифні ставки мита. Таким чином, ключовим елементом нормативного забезпечення в цьому напрямку є Закон України "Про Митний тариф України". Цей закон містить перелік ставок загальнодержавного мита на товари, що ввозяться на митну територію України, і впорядкований відповідно

до Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), що базується на Гармонізованій системі опису та кодування товарів. Цей митний тариф є основою для визначення ставок мита на товари. Відповідно до цих ставок, нараховуються митні платежі в залежності від виду товару [25].

Не менш суттєвим є документ, виданий Міністерством фінансів України, який визначає процедури забезпечення сплати митних платежів - "Порядок забезпечення сплати митних платежів". Цей документ встановлює механізм забезпечення внесення митних платежів за допомогою індивідуальних та загальних гарантій, а також встановлює можливість звільнення від вимоги гарантії як способу забезпечення сплати митних платежів, що регулюється митними органами.

Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" виступає ключовим нормативно-правовим актом, що охоплює всі аспекти зовнішньоекономічних відносин країни. Цей закон визначає правила та процедури, пов'язані з торгівлею товарами та послугами, проведенням імпорту та експорту, здійсненням зовнішньоекономічних операцій, а також інші аспекти зовнішньої торгівлі та економічних відносин (Рисунок 1.6).

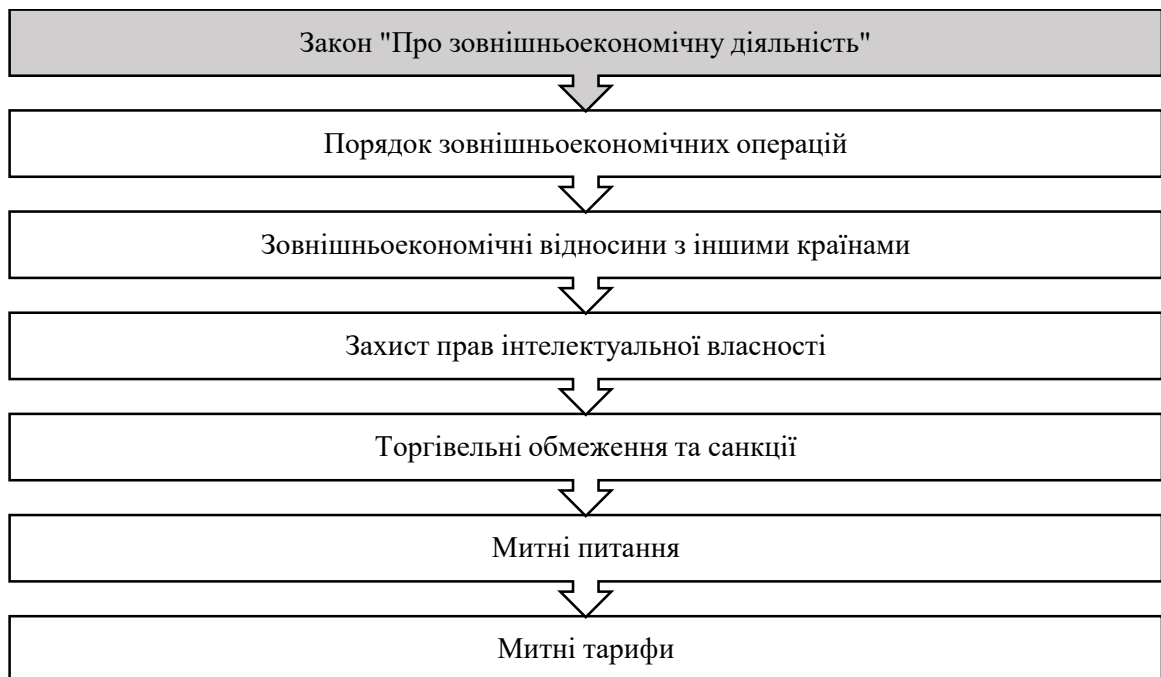

Рисунок 1.6 – Основні напрями Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність»

Джерело: складено автором на основі [11]

Законодавство щодо зовнішньоекономічної діяльності встановлює ряд важливих аспектів, серед яких можна виділити такі:

- Норми щодо проведення зовнішньоекономічних операцій, які охоплюють імпорт, експорт, торгівлю послугами та інші види операцій.
- Правила, пов'язані з митними платежами, митними процедурами, класифікацією товарів та митним контролем.
- Визначення митних тарифів і ставок мита, які застосовуються до товарів та послуг у зовнішньоекономічних операціях.
- Регулювання торгівельних обмежень та санкцій, таких як антидемпінгові заходи, контрсанкції та інші заходи, які можуть бути вжиті у разі порушення торгівельних правил.
- Захист прав інтелектуальної власності в контексті зовнішньоекономічних операцій.
- Регулювання зовнішньоекономічних відносин України з іншими країнами та міжнародними організаціями [11].

Законодавство, що регулює зовнішньоекономічну діяльність, є важливим керівним документом для підприємств та спеціалістів, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю в Україні. Цей закон встановлює правовий каркас для проведення міжнародних торговельних операцій та регулює митні аспекти цих операцій. Важливо слідкувати за змінами та доповненнями до цього закону, оскільки він підлягає періодичним оновленням.

Основним джерелом інформації для аналізу митних платежів є інформація та додатки, які надають Міністерство фінансів України та Державна казначейська служба про виконання Державного бюджету України за різні періоди. Ці документи містять інформацію про мито, акцизний податок та ПДВ з імпортованих товарів та перевірки виконання плану митних платежів. Ці дані можуть бути використані для аналізу фіскальної ролі митних платежів у доходах України та податкових надходженнях [26].

Нормативні акти, такі як Митний кодекс, закони про зовнішньоекономічну діяльність та митні тарифи, встановлюють правила та ставки мита для різних видів товарів та послуг. Ці нормативні документи становлять основу для митних платежів та інших митних обов'язків. Зміни в законодавстві можуть впливати на розмір митних платежів та митні процедури, тому важливо постійно відслідковувати їхні зміни.

Загалом, інформація, доступна на офіційних веб-сайтах Міністерства фінансів та інших джерелах, є важливим ресурсом для аналізу митних платежів та їх впливу на доходи Державного бюджету. Це підкреслює важливість дослідження нормативно-правового середовища та використання наявних інформаційних ресурсів для ефективного управління митними платежами та зовнішньоекономічною діяльністю загалом.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

2.1 Роль митних платежів у стимулюванні експорту та імпорту товарів та послуг

Міжнародна торгівля є ключовим елементом економічного розвитку для багатьох країн. У цьому контексті роль митних платежів стає критичною. Митні збори та податки відіграють важливу роль у регулюванні та стимулюванні міжнародної торгівлі, впливаючи як на обсяги експорту, так і на імпорт товарів та послуг.

Подібно до інших податкових доходів, надходження митних платежів залежать від макроекономічних умов. Оскільки, об'єктом оподаткування митних платежів є товари та послуги, які перетинають митний кордон України, то основним чинником, який впливає на величину митних надходжень, є обсяги зовнішньоторговельного обороту, а саме обсяги експорту та імпорту (Рисунок 2.1).

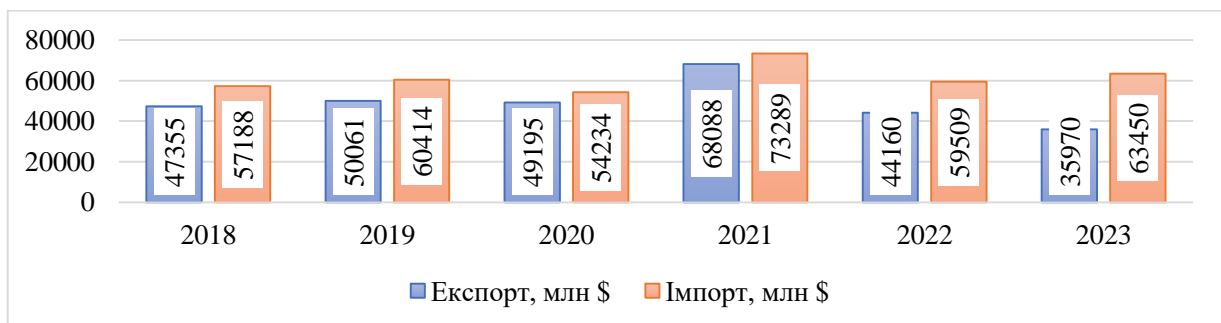

Рисунок 2.1 - Динаміка імпорту та експорту товарів і послуг України, млн дол.

Джерело: побудовано автором на основі [27, 28]

Згідно з рисунком 2.1, відзначається сталість рівня експорту та імпорту протягом періоду з 2018 по 2020 роки. У 2021 році відбулася адаптація економічних процесів до пандемії, викликаной Covid-19, що призвело до

зростання обсягів зовнішньої торгівлі на третину. За цей період експорт до Китаю збільшився на 12,7%, до Польщі – на 59,7%, до Туреччини – на 70%, імпорту товарів з Китаю – на 31,9%, а з Німеччини – на 17,7% [29]. Однак, у 2022 році спостерігається значне зменшення зовнішньої торгівлі: експорт скоротився на 35,2%, імпорту – на 24,1%, що пов'язано з активними воєнними діями на території України. Згідно зі звітом Державної митної служби за 2023 рік, обсяг експорту товарів склав 36 млрд.дол. (зменшився на 8,2 млрд. дол. або на 18,6% порівняно з 2022 роком), імпорту – 63,5 млрд.дол. (збільшився на 4 млрд. дол. або на 6,7% порівняно з 2022 роком), а дефіцит торгівлі становить 27,5 млрд.дол. (збільшився на 12,1 млрд. дол. або в 1,8 рази порівняно з 2022 роком).

Найбільша кількість товарів імпортується з Китаю – 10,4 млрд дол., Польщі – 6,6 млрд дол. і Німеччини – 4,9 млрд дол. Найбільш активним експортером стала Польща – на 4,7 млрд дол., Румунія – на 3,7 млрд дол. і Китай – на 2,4 млрд дол.

У період січень-грудень 2023 року дві третини (65%) загальних обсягів ввезених товарів склали такі категорії: машини, устаткування та транспорт - на суму 19,8 мільярдів доларів США (у рахунок митного оформлення було отримано 141,7 мільярда гривень, що складає 31% від загальної суми надходжень митних платежів); продукція хімічної промисловості - на суму 11 мільярдів доларів США (з митного оформлення було сплачено 74,8 мільярда гривень, що становить 16% від загальних надходжень митних платежів); та паливно-енергетичні товари - на суму 10,3 мільярда доларів США (відправлено до бюджету 103,4 мільярда гривень, що становить 23% від загальної суми надходжень митних платежів). Найбільший обсяг експорту з України склали продовольчі товари - 21,8 мільярда доларів США, метали та вироби з них - 3,9 мільярда доларів США, та машини, устаткування та транспорт - 2,9 мільярда доларів США. Таким чином, у 2023 році спостерігалось значне зниження показників товарного експорту. Скорочення відбулося у всіх основних товарних групах. Основними причинами цього є більш висока база 2022 року, проблеми з логістикою та зниження експортних цін на сільськогосподарську сировину.

Обсяг минулорічного експорту товарів склав лише 53% від рівня 2021 року. У той же час, імпорт товарів минулого року збільшився, переважно завдяки зростанню поставок машинобудівної та хімічної промисловості, та наблизився до рівня до попереднього військового стану (86,7% від 2021 року) [29].

Утрата експорту в 2022–2023 роках переважно впливає з фактичного знищення промислового потенціалу на територіях Дніпропетровщини, Харківщини, Донеччини та Миколаївщини, але щоб досягти хоча б часткового відновлення цього потенціалу, ще потрібно пройти значний шлях. Ймовірно, ця категорія експорту не зможе повернути свої позиції в українській експортній структурі, принаймні без суттєвих структурних перетворень та великих інвестицій у новітні металургійні технології (без цього важко розраховувати на зміцнення експортної потужності країни, особливо у середньостроковій перспективі). Подібна ситуація з «перекосами» тривала у 2023 році і, імовірно, продовжиться у 2024 році. Варто зазначити, що обсяги експорту продовжать зменшуватися, тоді як обсяги імпорту будуть зростати, що сприятиме збільшенню зовнішньоторговельного дефіциту [30].

Зважаючи на перетворення в обсягах зовнішньої торгівлі протягом останніх періодів, спричинені нестабільністю у економіці, ми розглянемо загальний оборот зовнішньої торгівлі та баланс експорту та імпорту.

Таблиця 2.1- Динаміка експортно-імпортного балансу України за 2019 – 2023

рр., млн грн

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення, 2023 р. до 2018 р., млн грн	Відносне відхилення, 2023 р. до 2018 р., %
Експорт	1608890	1636416	1637399	2224704	1840563	1316906	-291984	-18%
Імпорт	1914893	1947599	1681526	2286067	2712325	2322086	407193	21%
Сальдо	-306003	-311183	-44127	-61363	-871762	-1005181	-699178	228%
ЗТО	3523783	3584015	3318925	4510771	4552888	3638992	115209	3%

Джерело: розроблено автором за даними [31]

Дані, представлені у таблиці 2.1, демонструють, що в обсягах товарообігу у 2023 році спостерігалось збільшення в порівнянні з 2018 роком. Проте, згідно із відомостями, поданими на рисунку 2.1, можна відзначити зменшення обсягів товарообігу, що можна пояснити впливом зміни валютного курсу, а саме девальвацією гривні упродовж 2022-2023 років, що вплинуло на показники у національній валюті. У 2023 році обсяг експорту в національній валюті склав 1316906 мільйонів гривень, що менше на 291984 мільйонів гривень порівняно з 2018 роком та на 523657 мільйонів гривень відносно 2022 року. У той же час експорт у іноземній валюті за аналогічний період становив 35 970 мільйонів доларів США, що менше на 8190 мільйонів доларів США у порівнянні з 2022 роком та на 11385 мільйонів доларів менше у порівнянні з 2018 роком. Схожу ситуацію можна відзначити й з обсягами імпорту у 2023 році. У цьому році обсяги імпорту склали 2322086 мільйонів гривень, що більше на 407193 мільйонів гривень у порівнянні з 2018 роком та на - 390239 мільйонів гривень менше у порівнянні з 2022 роком. Проводячи аналіз обсягів імпорту в іноземній валюті, можна помітити, що їх розмір також збільшився порівняно з 2018 роком на 6262 мільйони доларів США та на 3241 мільйон доларів США у порівнянні з 2022 роком.

З метою виявлення диспропорцій у торгівлі розглянемо показники балансу зовнішньої торгівлі. З таблиці 2.1 можна зрозуміти, що баланс має від'ємне значення, що вказує на переважання обсягів імпорту над обсягами експорту, що продовжує збільшуватись. Мінімальне значення балансу було зафіксоване у 2023 році, а саме - 100518 млн гривень, що на 699178 млн гривень більше, ніж у 2018 році. Такий хід показника свідчить про залежність від імпортованих товарів і передусім зменшенню валютних резервів через відтік валюти на зарубіжні ринки. Причиною зменшення зовнішньої торгівлі є збільшення попиту на військове обладнання й погіршення умов виробництва для вітчизняних виробників.

Постійне переважання імпорту над експортом товарів ставить під натиск обмінний курс гривні та вимагає вжиття заходів для підтримки місцевих

виробників та балансування зовнішньої торгівлі. Зокрема, участь у програмі “Made in Ukraine” направлена на підтримку українських виробників і зміцнення економіки країни, до якої вже долучилися найбільші торгові мережі країни. У межах цієї ініціативи також передбачено пріоритетний доступ місцевих виробників до державних закупівель, програми стимулювання попиту на внутрішні товари, надання недорогих кредитів та грантів для інвестицій та розширення виробництва, підтримку інвестицій в реальний сектор та модернізацію, розвиток експорту готової продукції. Як наслідок впровадження всього спектру цих заходів, Міністерство економічного розвитку передбачає досягнення 1% з 4,6% загального очікуваного зростання ВВП вже у 2024 році [32].

Таким чином, розбіжності у висновках до рис. 2.1 і табл. 2.1 пов’язані із падінням курсу гривні, яке викликане мінливістю економічних показників і втрат позицій на ринку експорту спричинених порушеннями логістичних перевезень і нестабільною ситуацією із електропостачанням, саботуванням на польському кордоні українського зерна. Причину даного конфлікту, що виник влітку 2023 року, пов’язують з експортом (і транзитом) українських зернових і певних продуктів харчування до країн ЄС — у липні Польща, Болгарія, Угорщина, Румунія та Словаччина узгодили загальну декларацію, за якою ввезення українського зерна в ці країни заборонено. Хоча Єврокомісія частково підтримала Україну, проте конфлікт не було врегульовано. Подальші дії сторін були спрямовані на пошук компромісу (і рівень напруги в конфлікті істотно знизився), але саме Україна має найбільший інтерес у досягненні відповідного компромісного рішення і, крім того, не може дозволити собі конфронтаційні протиріччя зі своїми партнерами-сусідами. Тільки максимальне уникнення розбіжностей створює передумови для позитивної зовнішньоекономічної інтеграції України до ЄС. Як результат, можна стверджувати, що описані явища мали негативний вплив на зовнішньоторговельний баланс України в 2023 р. і мають тенденцію до зменшення [33].

За допомогою інформації, що стосується сум митних платежів і обсягів зовнішнього обороту країни (Таблиця 2.1), визначимо коефіцієнти еластичності, що вказують на те, наскільки обсяги митних платежів змінюються у відсотковому співвідношенні до зовнішньоторгового обороту країни. (Таблиця 2.2) Ці коефіцієнти визначатимуться за формулою:

$$K_{\text{еласт}} = \frac{T_{\text{пр.м.п.}}}{T_{\text{пр.зто}}} , \quad (1)$$

де $T_{\text{пр.м.п.}}$, $T_{\text{пр.зто}}$ - темпи приросту митних платежів та зовнішньоторгового обороту відповідно.

Таблиця 2.2 - Коефіцієнт еластичності обсягів митних платежів у 2018-2023 роках

	Зовнішньоторгівельний оборот, млрд грн	Митні платежі, млрд.грн	Темп приросту,%		Коефіцієнт еластичності
			Зовнішньоторгівельний оборот	Митні платежі	
2018	3523,8	369,7	-	-	-
2019	3584	373,3	102%	101%	0,993
2020	3318,9	362,1	93%	97%	1,047
2021	4510,8	497,2	136%	137%	1,010
2022	4552,8	318,1	101%	64%	0,634
2023	3638,9	459,8	80%	145%	1,808

Джерело: розроблено автором за даними [31, 34]

На основі обчислення коефіцієнтів еластичності за 2018-2023 роки можна зробити висновок, що у 2019 та 2022 рр. обсяги митних платежів зростали повільніше за зовнішньоторговий оборот, що можемо пояснити наявністю пільг та водночас спостерігалось збільшення надходжень від імпорту за рахунок зміни валютного курсу та зовнішньої військово-стратегічної допомоги Україні. У зв'язку з цим, існує взаємозв'язок між змінами в митних оплатах та збільшенням обсягів зовнішньої торгівлі, проте це стосується лише умов стабільної воєнної та економічної ситуації в країні." а в 2020, 2021 та 2023 роках обсяги митних платежів збільшувалися швидшими темпами ніж зовнішньоторговий оборот країни, особливо в 2023 році. Проте чіткої явна вираженої залежності між зміною митних платежів та зміною зовнішньоторгового обороту за досліджуваний період не спостерігається.

Аналіз коефіцієнта еластичності показує, що збільшення митних платежів відбувалося не лише за рахунок збільшення обсягів зовнішньоторговельних

операцій, а й завдяки реалізації митної політики, спрямованої на захист економічних інтересів країни.

Також можна розрахувати коефіцієнт навантаження митних платежів на зовнішньоторгові операції, представляючи його як відношення між розміром митних платежів та обсягами зовнішньоторгового обороту (Рисунок 2.2.).

Цей коефіцієнт індикації показує, скільки митних платежів припадає на кожен одиницю зовнішньоторгового обороту. Графічне зображення динаміки цього показника можна побачити на Рисунку 2.2.

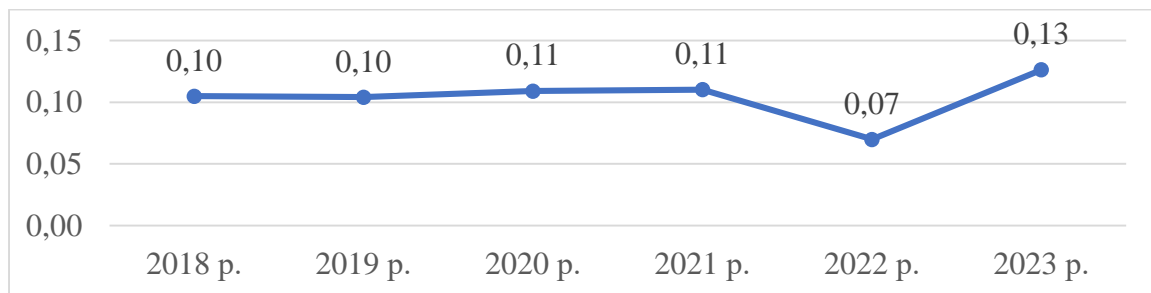

Рисунок 2.2 - Навантаження митних платежів на зовнішньоторговий оборот країни.

Джерело: розрахунки автора за даними [31, 34]

Аналізуючи графік, можна зробити висновок про зростання навантаження обсягу митних платежів на зовнішньоторговий оборот країни у 2023 році. Так, якщо протягом 2018-2021 роках на 1 грн. зовнішньоторгового обороту припадає 0,10 грн. митних платежів, то у 2023 році це навантаження зросло досягнувши 0,13 грн. митних платежів на 1 грн. зовнішньоторгового обороту. Лише 2022 році ми бачимо просідання до 0,07 грн. митних платежів на 1 грн зовнішньоторгового обороту.

Саме внаслідок повноформатної війни, яку розпочала росія проти України, встановлення воєнного стану в країні та тимчасове припинення роботи окремих митниць, зафіксовано значне зниження активності учасників зовнішньоекономічної діяльності. Ця ситуація вплинула на виконання індикативних показників, визначених Міністерством фінансів України, щодо перерахування митних платежів до державного бюджету.

Крім того, на стан виконання індикативних показників вплинуло прийняття Верховною Радою України низки законодавчих змін стосовно пільгового оподаткування товарів, що ввозяться на митну територію України в умовах воєнного стану. Загалом, у 2022 році сума звільнень від сплати митних платежів при імпорті товарів до України склала 179,3 млрд гривень, у тому числі 79,3 млрд гривень відносяться до пільгового оподаткування товарів, згідно з прийнятими законодавчими актами, умови воєнного стану.

Для визначення ролі митних платежів у стимулюванні експорту та імпорту товарів та послуг з'ясуємо щільність лінійного взаємозв'язку між обсягом митних платежів та зовнішньо торгівельним оборотом. Для цього скористаємось даними таблиці 2.1.

Перед тим як шукати значення коефіцієнту Пірсона необхідно побудувати точкову діаграму розсіювання та виключити для розрахунку дані, які випадають із нашої «хмари» зв'язку (рисунок 2.3).

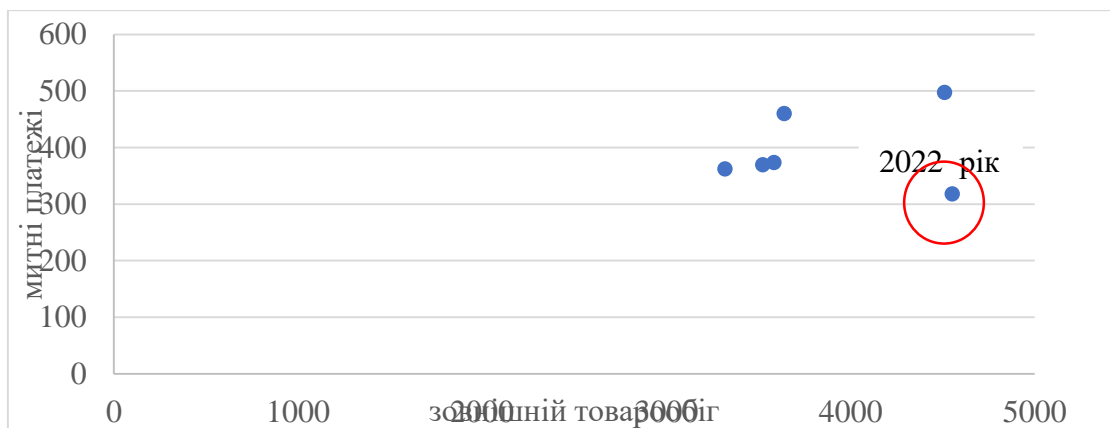

Рисунок 2.3 – Діаграма розсіювання

Джерело: побудовано автором

Як можемо побачити зі зростанням зовнішньоторгівельного обороту зростають і митні платежі до Державного бюджету. З вибірки випадає лише 2022 рік, в якому були значні пільги та преференції, про що ми вже казали. Тож розрахуємо коефіцієнти в таблиці 2.3.

Отже, вибіркового коефіцієнту кореляції Пірсона 0,85. І в межах від -0,1256935 до 0,42962946 знаходиться істина значення коефіцієнту кореляції по генеральній сукупності. За таблицею критичних значень коефіцієнту кореляції

Пірсона 0,85 буде значущим при похибці 0,05. Тож можемо говорити про високу щільність кореляційного зв'язку між обсягом зовнішньоторгівельного обороту та митними платежами.

Таблиця 2.3 – Розрахункові дані зачущості зв'язку між ЗТО і митними платежами

Коеф кореляції Пірсона	0,8509378
n	5
середнє (z)	1,25954201
Стандартна похибка	0,70710678
95%	1,95996398
нижня 95% границя для z	-0,1263618
верхня 95% границя для z	0,45944217
нижня 95% границя для r	-0,1256935
верхня 95% границя для r	0,42962946

Джерело: розрахунки автора

Митні платежі можуть відігравати ключову роль у стимулюванні експорту шляхом надання пільгових умов для експортерів. Наприклад, зниження митних ставок на експортні товари може зробити їх більш конкурентоспроможними на зовнішніх ринках. Крім того, використання митних пільг та знижок для експортерів може стимулювати збільшення обсягів експорту, що сприяє росту економіки та залученню інвестицій.

У той же час, митні платежі можуть також стимулювати імпорт товарів та послуг, забезпечуючи вигідні умови для імпортерів. Наприклад, зниження митних тарифів на імпортні товари може збільшити доступність імпортних товарів для внутрішнього ринку, що може призвести до розширення асортименту товарів та зменшення їх вартості для споживачів. Крім того, зменшення митних бар'єрів може сприяти технологічній модернізації та підвищенню конкурентоспроможності внутрішнього ринку, але не дає змоги наповнити Державний бюджет, що ми могли спостерігати в 2022 році.

Митні платежі впливають на баланс торгівлі країни, які можуть бути додатними або від'ємними залежно від обсягів експорту та імпорту. Надмірний дефіцит торгівлі може призвести до збільшення зовнішнього боргу країни, тоді як додатній баланс торгівлі може сприяти збільшенню валютних резервів та економічному зростанню.

Митні платежі відіграють важливу роль у стимулюванні експорту та імпорту товарів та послуг, впливаючи на обсяги міжнародної торгівлі та баланс зовнішньої торгівлі країни. Ефективне використання митних інструментів може сприяти розвитку економіки та зміцненню позицій країни на міжнародному ринку.

2.2 Фіскальна роль митних платежів у забезпечення фінансової стабільності України

У сучасних умовах світової економічної динаміки та геополітичних турбулентностей фінансова стабільність країни є однією з ключових передумов для її економічного розвитку та соціального благополуччя населення. У цьому контексті, роль митних платежів набуває особливого значення, оскільки вони є важливим джерелом доходів для державного бюджету та відіграють суттєву фіскальну роль у забезпеченні фінансової стабільності України.

Митні платежі, що включають в себе мита, акцизи, податок на додану вартість та інші митні збори, становлять велику частину доходів державного бюджету та мають значний вплив на економіку країни. Вони не лише сприяють фінансуванню різних галузей економіки та соціальних програм, але й відіграють роль інструменту регулювання зовнішньоекономічних процесів, забезпечуючи баланс між експортом та імпортом, захищаючи внутрішній ринок від недобросовісної конкуренції та сприяючи розвитку внутрішнього виробництва.

Досвід країн з високим рівнем розвитку свідчить про те, що ефективна система митних внесків виступає як ключовий фактор економічного зростання та необхідна передумова для міцного державного устрою. Митні внески використовуються як інструменти для тарифного регулювання зовнішньоекономічної політики країни, вони утворюють бар'єр при перетині митного кордону товарами або особами та залежать від обсягів експортно-імпортних операцій країни та її зовнішньоекономічних зв'язків. Крім того, існують і нетарифні засоби регулювання, що складаються з встановлених

державою обмежень та заборон, які мають на меті захист вітчизняних виробників та споживачів шляхом уповільнення проникнення імпортованих товарів на внутрішній ринок. До них відносяться кількісні обмеження, такі як квотування та ліцензування, а також прихований побічний протекціонізм через встановлення технічних бар'єрів, внутрішніх податків та політики державних закупівель, а також вимог до місцевих компонентів.

Головною метою держави є забезпечення адекватного життя всього населення, що проживає на території даної країни. Для досягнення цієї мети необхідні сталі джерела фінансування, які гарантують забезпечення видатків бюджету, призначених для задоволення потреб суспільства. Бюджетна політика уряду допомагає накопичувати необхідні ресурси, оскільки від правильного визначення основних факторів фінансування, перерозподілу та обмеження дефіциту бюджету залежить достатність залучених доходів. У зв'язку з геополітичними дисбалансами, нестабільністю світової економіки через кризу Covid-19 та російсько-український військовий конфлікт, важливою є політика, що спрямована на збереження фінансової стійкості через регулярні доходи до Державного бюджету [35, с.84]. Основними джерелами доходів держави є податкові надходження, серед яких значне місце посідають митні платежі. Тому важливо розглянути доходи від митних платежів як складову частину доходів Державного бюджету України.

Таблиця 2.4 - Фіскальна значимість митних платежів 2018 –2023 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення 2023/2018	Відносне відхилення,% 2023/2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Доходи ДБУ, млрд грн.	928,1	998,3	1076	1296,9	1787,4	2671,9	1743,8	187,89%
Податкові надходження ДБУ, млрд грн.	753,8	799,8	851,2	1107,1	949,8	1203,5	449,7	59,66%

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення 2023/2018	Відносне відхилення,% 2023/2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Податкові надходження ДБУ, %	81,2	80,1	79,1	85,4	53,1	45,0		-44,53%
Митні платежі до ДБУ, млрд грн.	370,2	373,4	362,4	498,5	321	459,8	89,6	24,20%
Митні платежі до ДБУ, %	39,9	37,4	33,7	38,4	18	17,209		-56,87%
ПДВ із ввезених на митну територію України товарів, млрд грн	295,4	289,8	274,1	380,7	253,1	366,2	70,8	23,97%
ПДВ із ввезених на митну територію України товарів в Доходах ДБУ, %	31,8	29	25,5	29,4	14,2	13,706		-56,90%
Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів, млрд грн.	47,7	53,5	57,8	79,6	41,7	74,8	27,1	56,81%
Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів в Доходах ДБУ, %	2,9	5,4	5,4	6,1	2,3	2,8		-3,47%

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення 2023/2018	Відносне відхилення,% 2023/2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, млрд грн.	27,1	30,1	30,5	38,2	26,2	40,6	13,5	49,81%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції в Доходах ДБУ, %	2,9	3	2,8	2,9	1,5	1,52		-47,60%

Джерело: систематизовано автором [34]

Аналізуючи табл. 2.4 можна побачити, що доходи Державного бюджету України мають тенденцію до збільшення, а частка податкових надходжень до нього є 2018-2021 роках становила близько 80%. Проте у 2022 р. спостерігається зменшення цього показника до 53,1%, а в 2023 році до 45% державного бюджету України та відповідно частка митних платежів зменшилися на з 40% у 2018 році до 17,2% у 2023 році, що становило 459,8 млрд грн, що спричинено зменшенням обсягів імпорту та затвердженням значної кількості митних пільг. Тому відповідно відбулося зменшення надходжень кожної групи митних платежів, а саме: доходи від сплати ПДВ із ввезених на митну територію України склали 366,2,1 млрд грн, а їх частка в державному бюджеті зменшилася майже на 57% порівняно з 2018 роком у складі доходів державного бюджету; доходи від акцизного податку із ввезених на митну територію України підакцизних товарів становити 74,8 млрд грн, частка якого є на 50% зросла відносно 2018 р.; доходи від податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції також мали тенденцію до зростання, проте їх частка в ДБУ лишилась на рівні 2022 року, але у порівнянні з 2018 р. відносне відхилення склало 47,6%

Митні внески, що були унесені платниками податків - суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), у 2023 році склали 459,8 мільярдів

гривень. Відхилення митних внесків від індикативних значень Міністерства фінансів (487,0 мільярдів гривень) становило -27,3 мільярда гривень (або на 5,6 % менше). Раніше, невиконання індикативу у окремі місяці поточного року було головним чинником курсової нестабільності, оскільки відповідність між "бюджетним" (42,2 гривні за долар США) та фактичним валютним курсом не співпадала. У листопаді-грудні 2023 року основним об'єктивним чинником невиконання індикативу стало блокування вантажних автомобілів перевізниками з Польщі та Словаччини з 06.11.2023 року на деяких пунктах пропуску через державний кордон [36].

У порівнянні з минулим 2022 роком, коли митні платежі склали 321,8 млрд грн, зростання сягнуло +138,0 млрд грн, що становить на 50% більше. Швидкий ріст можна пояснити низькою базою попереднього року, коли відбувалася повномасштабна війна, що призвело до зменшення обсягу оподаткованого імпорту і активного застосування різноманітних митних пільг [37, 38, 39].

Зокрема, у грудні 2023 року платники податків, що є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), здійснили митні платежі у розмірі 44,6 мільярда гривень (Рисунок 2.4). В порівнянні з індикативом Міністерства фінансів, що становив 52,7 мільярда гривень, фактичне виконання склало -8,1 мільярда гривень (або 15,3% менше). Це невиконання, як зазначалося раніше, спричинене перешкодженням на кордоні з боку перевізників з Польщі та Словаччини [39].

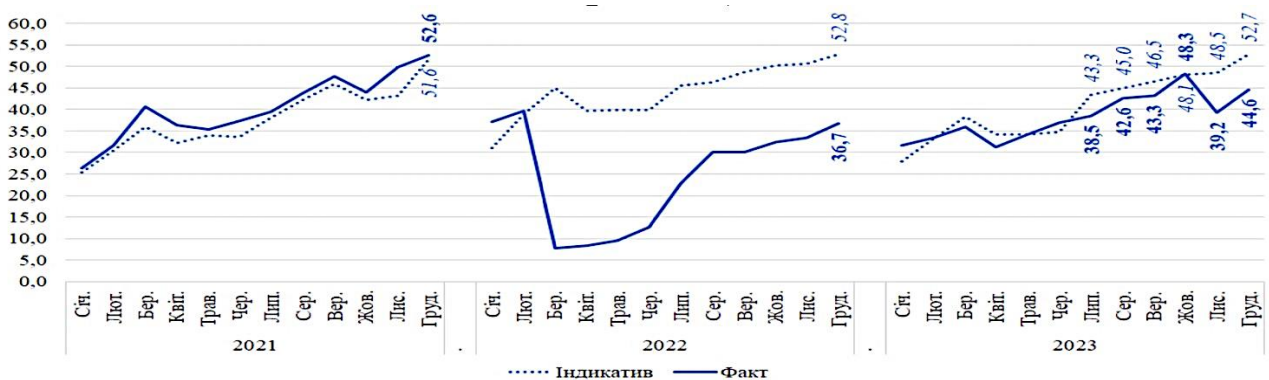

Рисунок 2.4 - Динаміка прогнозних індикативних та фактичних надходжень митних платежів у 2021-2023 рр., млрд грн

Джерело: систематизовано автором [37, 38, 39]

У порівнянні з даними за грудень попереднього року (36,7 мільярда гривень), митні платежі зросли на +7,9 мільярда гривень (або на 21,5%). Порівняно з попереднім місяцем поточного року, листопадом 2023 року (39,2 мільярда гривень), зростання становило +5,4 мільярда гривень (або 13,8%).

Фактори, що вплинули на обсяг надходжень митних платежів у 2023 р., були множинні та різноманітні. Серед них варто відзначити розгортання повномасштабної війни Росії проти України, введення в Україні воєнного стану, що викликало зменшення обсягів виробництва, зміни логістичних маршрутів, блокування морських торговельних портів, закриття повітряного простору, а також тимчасове вимушене припинення діяльності окремих митниць. Додатково, у першому півріччі 2023 р. було застосовано 7% ставку ПДВ та знижені ставки акцизного податку на операції з імпорту пального (Рисунок 2.5).

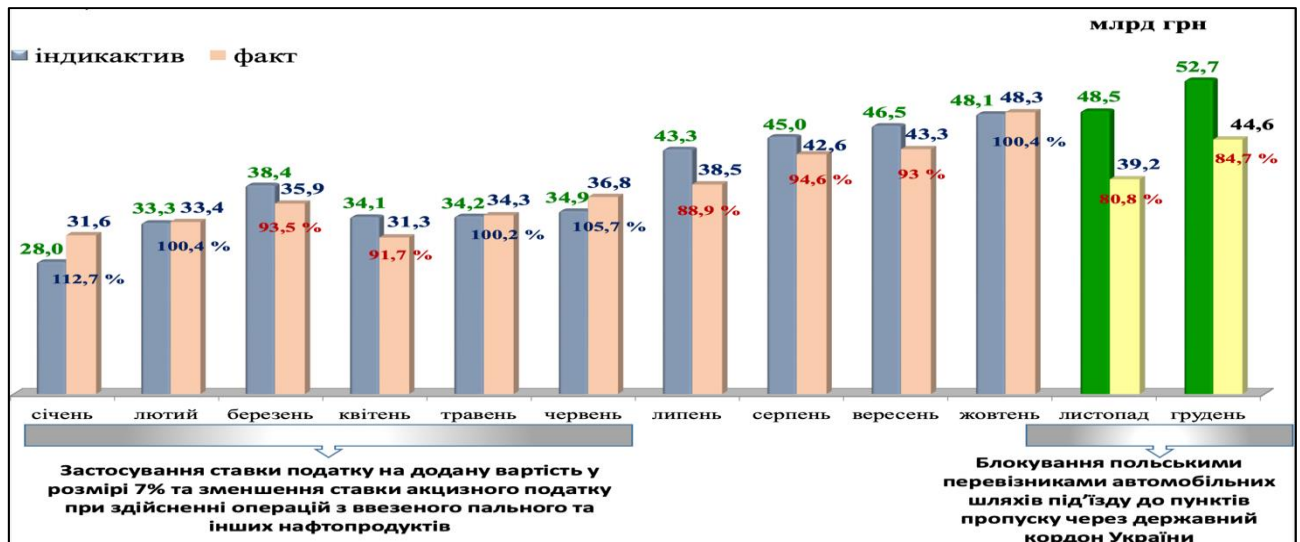

Рисунок 2.5 - Стан виконання індикативних показників у 2023

Джерело: взято з [39]

Отже, після різкого спаду у листопаді 2023 року динаміка митних платежів частково відновилася у грудні 2023 року, що може свідчити про адаптивність бізнесу в умовах перешкод на кордоні. Можливо, відбулася переорієнтація вантажів через вільні пункти пропуску, зміна видів транспорту (від автомобільного до залізничного, морського («зерновий коридор») та річкового транспорту), а також дроблення партій товарів для перевезення меншими автомобілями (які не підпадали під перешкодження на кордоні).

Аби оцінити вплив воєнного стану на динаміку митних платежів необхідно проаналізувати структуру акцизного податку, ПДВ і податків на міжнародну торгівлю не лише в розрізі доходів державного бюджету, а й на рівні динаміки митних платежів (Таблиця 2.5).

Таблиця 2.5 - Динаміка надходження митних платежів і їх структура протягом 2018- 2023 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Абсолютне відхилення 2023/2018	Відносне відхилення 2023/2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Митні платежі, млрд грн.	370,2	373,4	362,4	498,5	321	459,8	89,6	24,20%
ПДВ із ввезених на митну територію України товарів, млрд грн.	295,4	289,8	274,1	380,7	253,1	366,2	70,8	23,97%
У % у структурі митних платежів	79,8	77,6	75,6	76,4	78,8	79,64		-0,20%
Акцизний податок із ввезених на митну територію України підакциз-них товарів, млрд грн.	47,7	53,5	57,8	79,6	41,7	74,8	27,1	56,81%
У % у структурі митних платежів	12,9	14,3	15,9	16	13	16,27		26,11%
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, млрд грн.	27,1	30,1	30,5	38,2	26,2	40,6	13,5	49,81%
У % у структурі митних платежів	7,3	8,1	8,4	7,7	8,2	8,8		20,95%

Джерело: систематизовано автором [34, 37-39]

Аналізуючи таблицю 2.5, можна констатувати, що переважну частину займають надходження від ПДВ із ввезених на митну територію України товарів, що у 2023 р. становило 70,8% від загальної кількості митних платежів. Відстежується тенденція до стабільності цього податку в структурі митних платежів протягом 2018 – 2023 рр.,. Питоме надходження від ПДВ із ввезених на

митну територію України товарів протягом 2023 р. зросло із 253,1 млрд грн до 366,2 млрд грн (або на 45%).

Отже, як ми бачимо з таблиці 2.5 основним джерелом забезпечення Державного бюджету України з митних платежів є податок на додану вартість (ПДВ), отриманий з імпортованих товарів. Сума «ввізного» ПДВ повністю спрямовується до загального фонду Держбюджету, що використовується для фінансування обороноздатності країни. Акцизний збір та мито з імпортованих товарів розподіляються між загальним та спеціальними фондами Держбюджету. Таким чином, перекриття кордонів негативно впливає не лише на комерційну діяльність бізнесу, але й обмежує можливості фінансування оборони України через недоотримання митних платежів (Рисунок 2.6).

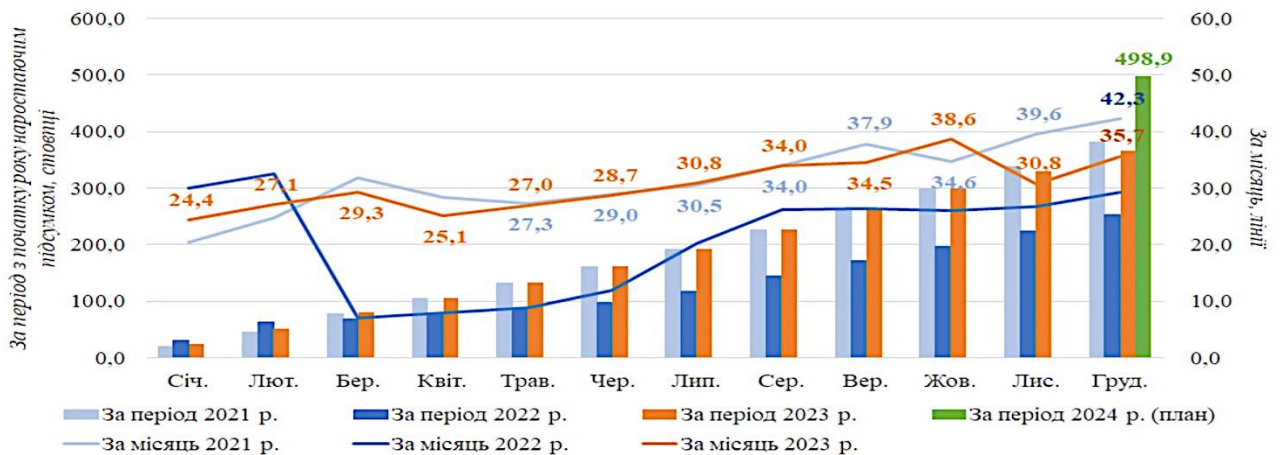

Рисунок 2.6 - Надходження ПДВ з ввезених на митну територію України товарів до Державного бюджету України у 2021-2023 рр. та план на 2024 р., млрд. грн.

Джерело: взято з [36-39]

Загальний обсяг митних пільг, наданих упродовж року, виявився трохи меншим у порівнянні з попереднім періодом: з 179,2 мільярдів гривень у 2022 році до 173,0 мільярдів гривень у 2023 році, що становить зменшення на 3,4%. Це зменшення, як показує рисунок 2.7 та рисунок 2.8, було основане переважно на скороченні митних пільг з ПДВ та акцизного податку, у той час як обсяг митних пільг з ввізного мита, навпаки, зросла, відзначаючи розширення вільної торгівлі з Європейським Союзом.

Найбільш значущим щодо ПДВ була пільга при ввезенні товарів оборонного призначення, відображена під кодом пільги 164 у Класифікаторі виключень від сплати митних платежів при імпорті товарів на митну територію України. Обсяг цієї пільги становив 39,8 мільярдів гривень у 2023 році.

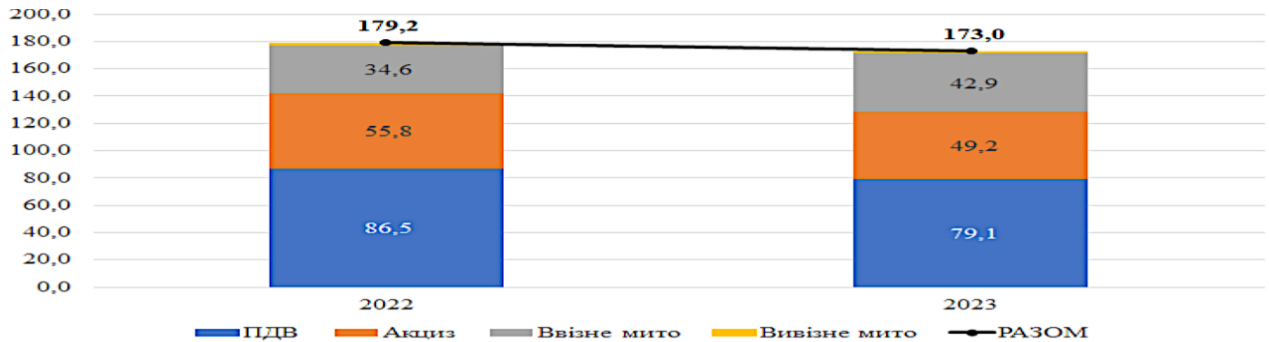

Рисунок 2.7 - Динаміка умовно нарахованих митних платежів при митному оформленні імпорту товарів у 2022-2023 рр., млрд грн

Джерело: взято з [36-39]

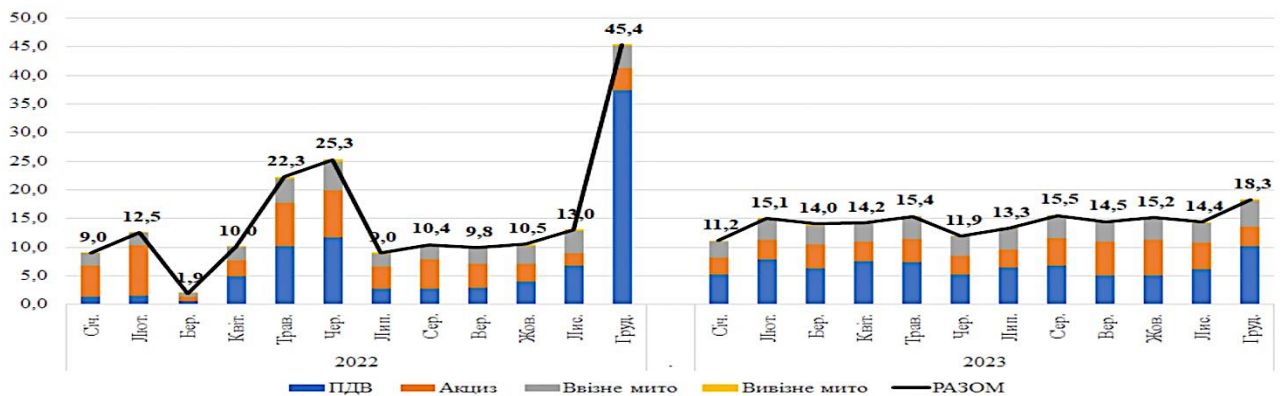

Рисунок 2.8 - Помісячна динаміка умовно нарахованих митних платежів при митному оформленні імпорту товарів у 2022-2023 рр., млрд грн

Джерело: взято з [36-39]

Великою є вигода в частині оподаткування при ввезенні товарів, що підлягають акцизу, особливо тютюну, у ролі сировини для виробництва інших акцизних товарів. У подальшому, коли ці товари будуть вироблені в Україні, податкові органи отримають акциз з їх продажу на внутрішньому ринку або з їхнього експорту. Така пільга передбачена статтею 213 Податкового кодексу України, підпунктом 213.3.6, з кодом 130 та обсягом у розмірі 43,9 мільярди гривень у 2023 році.

Питома вага митних платежів у ВВП коливається в межах 9 %. Це свідчить про їх суттєвий вплив на перерозподіл ВВП через бюджет країни.

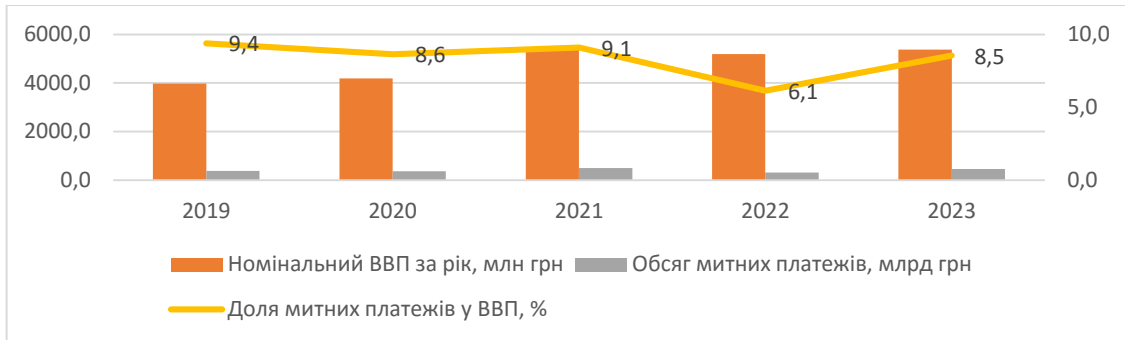

Рисунок 2.9 - Динаміка митних платежів та ВВП за 2019-2023 р.р., млрд грн, %

Джерело: побудовано автором за [36-40]

Отже, аналіз фіскальної значимості митних платежів у формуванні доходів бюджету і ВВП в Україні свідчить про її зниження. Якщо у 2019р. вони склали 37,4 і 9,4 % доходів державного бюджету і ВВП відповідно, то вже за підсумками 2023 р. доля митних платежів у доходах знизилася на 22,6%, а у ВВП – на 0,9 %. Найбільші зміни торкнулися рівня надходження ПДВ з ввезених на територію України товарів. І це вкрай суттєво, бо ПДВ складає більше 79,64 % усієї суми митних платежів.

Однак, важливо врахувати, що ефективне використання митних платежів для забезпечення фінансової стабільності вимагає не лише їхнього ефективного збору, а й транспарентності, справедливості та раціонального використання отриманих коштів. Також, урахування глобальних тенденцій у міжнародній торгівлі, змін у тарифній політиці та технологічному прогресі є важливими аспектами для адаптації митної політики та збереження фінансової стабільності країни.

Отже, дослідження фіскальної ролі митних платежів у забезпеченні фінансової стабільності України є актуальною та важливою темою, яка вимагає уваги як з боку науковців, так і з боку практичних рішень у сфері митної політики країни.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В КОНТЕКСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

3.1 Проблеми та недоліки існуючої системи адміністрування митних платежів

Після введення воєнного стану в Україні однією з перших інституцій, що зазнала суттєвих трансформацій, стала митниця. Усі нововведення, які приймалися, стали оперативною реакцією на раптове зростання безпекових і макроекономічних загроз. Переміни відчутно вплинули на процедури здійснення імпорتنих та експортних операцій, роботу митних органів, а також на правове регулювання ввезення певних категорій товарів. Військовий конфлікт змусив державні органи встановити нові правила, до яких представники бізнесу мали адаптуватись швидко.

У той же час, продовжувало реалізовуватися впровадження всіх правових норм для приєднання України до NCTS, що включає надання можливостей українським підприємствам отримувати додаткові спрощення в рамках євроінтеграційного процесу (наприклад, статус Авторизованого економічного оператора (АЕО)).

Унаслідок воєнної агресії Росії в Україні більшість оформлень товарів здійснюється на міжнародних автомобільних пунктах пропуску (МАПП) на кордоні України/ЄС. Західний кордон України надзвичайно навантажений, а пропускна спроможність МАПП залишається однією з найгостріших проблем.

Перед воєнною агресією росії обсяги оформлень вантажів на автомобільних пунктах пропуску були значно меншими. Проте починаючи з травня 2023 року, пропускна спроможність погіршилася через протести з боку Польщі. Початково протестували виробники сільськогосподарської продукції, а

потім - перевізники, через обмеження дозволів для українських перевізників зі сторони Європейських країн.

Хоча введення електронної черги трохи полегшило ситуацію, проте це не вирішило проблему завантаженості. З травня 2023 року електронна черга працює у тестовому режимі на МАПП "Рава-Руська", "Краковець", "Порубне", "Ужгород", а не тільки у "Ягодині", як раніше.

Необхідність пломбування товару та неможливість його проведення на МАПП призводить до значних черг у терміналів біля західного кордону, наприклад, у Львові. У той же час завантаженість терміналів у східних регіонах, наприклад, у Запоріжжі, є набагато меншою, оскільки більшість товарів зберігається ближче до кордону з ЄС.

Головною проблемою, яка хвилює бізнес, є нагромадження черг на кордоні. Система "Електронна черга", на жаль, не вирішує дану проблему. На практиці цей механізм часто навіть не прискорює проходження кордону, але уповільнює його. Послідовний під'їзд машин у визначений час трохи затримує оформлення, оскільки в реальній черзі за цей період часу може бути оформлено більше автомобілів. Прискорене проходження кордону передбачено для транспортних засобів, які перевозять продукцію, що швидко псується. Проте на практиці така перевага не завжди працює.

Основною причиною нагромадження черг на кордоні є застаріла інфраструктура пунктів пропуску та низька пропускна здатність. Водії слідкують за завантаженістю пунктів пропуску онлайн і на основі отриманих даних приймають рішення щодо вибору конкретного пункту пропуску для перетину кордону. Часом вони віддають перевагу більшим витратам часу на дорогу, щоб скоротити очікування у чергах і зекономити загальний час. Адже очікування на пунктах пропуску коштують надто дорого для перевізників, експедиторів і логістичних операторів [41].

Тривалість очікування перед пунктом пропуску може складати навіть більше доби. Таке значне очікування пояснюється не тільки застарілою інфраструктурою МАПП, але й проблемами з кадрами. В ДМСУ не вистачає

працівників митних органів на пунктах пропуску. Якщо з центрального апарату ДМСУ надходить вказівка регіональним митницям прискорити процес оформлення вантажів у пунктах пропуску – тоді оформлення відбувається швидше. Проте таке пришвидшення не повинно відбуватися за рахунок обмеження часу на здійснення митного контролю, тому нагальною проблемою є необхідність збільшувати кількість представників митних органів [42].

Наявність великих черг і затримок, пов'язаних із проходженням кордону, зумовлює зростання вартості перевезення, а подекуди і відмови перевізників брати завантаження за певними напрямками.

Актуальним залишається питання уніфікації та надання в зрозумілому для представників бізнесу (митних брокерів) форматі вимог щодо експорту особистих речей громадянами. Наразі інспектори на внутрішніх митницях часто відмовляються від оформлення таких декларацій, пропонуючи митним брокерам надавати цю послугу безпосередньо на кордоні, а митні брокери, в свою чергу, мають багато питань щодо оформлення таких декларацій.

Процедура оформлення товарів різниться за регіонами України. За думкою митних брокерів, відсутність уніфікованих вимог до переліку документів, необхідних для представників бізнесу, є серйозною перешкодою для подолання корупції на митниці та створення дійсно конкурентних умов діяльності митних брокерів, суб'єктів ЗЕД і таке інше.

Протягом періоду моніторингу відбувалися затримки з видачею сертифікатів EUR-1: відомо про випадки, коли вимагається більший перелік документів, а також довше чекати на отримання сертифікату.

Оформлення товарів при їх імпорті також не стало менш складним. Основними проблемними аспектами під час імпорту товарів є підтвердження митної вартості, проведення митних оглядів однорідних товарів через функціонування Автоматизованої системи аналізу та управління ризиками (АСАУР), застосування "табличного" підходу до розрахунку митних платежів на транспортні засоби і відсутність уніфікованого підходу та єдиної системи на всіх митних постах, тривалість процедури фітоконтролю для підкарантинних товарів,

та оформлення експрес-відправлень у випадках, коли товари знаходяться в інших містах.

Постановка питання підтвердження митної вартості під час імпорту товарів є дуже актуальною. Особливо негативно сприймається практика ухвалення неочікуваних рішень щодо підвищення митної вартості на заключному етапі митного оформлення. Часто можна спостерігати випадки, коли різні митниці різним чином визначають митну вартість того самого товару. Проте, ми переконані, що Державна митна служба України має необхідні інструменти для вирішення цього питання, шляхом впровадження уніфікованого та зрозумілого підходу до її визначення. Для цього, передусім, потрібне політичне рішення на найвищому рівні. Митні брокери погоджуються з тим, що необхідно законодавчо визначити повний перелік документів, які обов'язково подаються для підтвердження митної вартості товарів, та який гарантовано унеможливить безпідставне підвищення митної вартості представниками митниці [43].

Оформлення товару в режимі «імпорт» часто здійснюється "за таблицями", що означає використання наявних табличних даних митними службами для ухвалення рішень щодо митної вартості товару. Ця процедура переважно спрямована на забезпечення доходів бюджету, іноді не враховує такі фактори, як несправності транспортних засобів, які можуть суттєво вплинути на їхню ціну.

Також, існує різниця у розрахунках митних платежів на транспортні засоби між різними брокерами, що призводить до нечесної конкуренції між компаніями через неясний, "табличний" підхід до розрахунків та відсутність узгодженого підходу та єдиної системи на всіх митних пунктах.

Отже, основні проблеми та перешкодами, пов'язаними з процедурами митного оформлення товарів в умовах війни, можемо зобразити наступним чином:

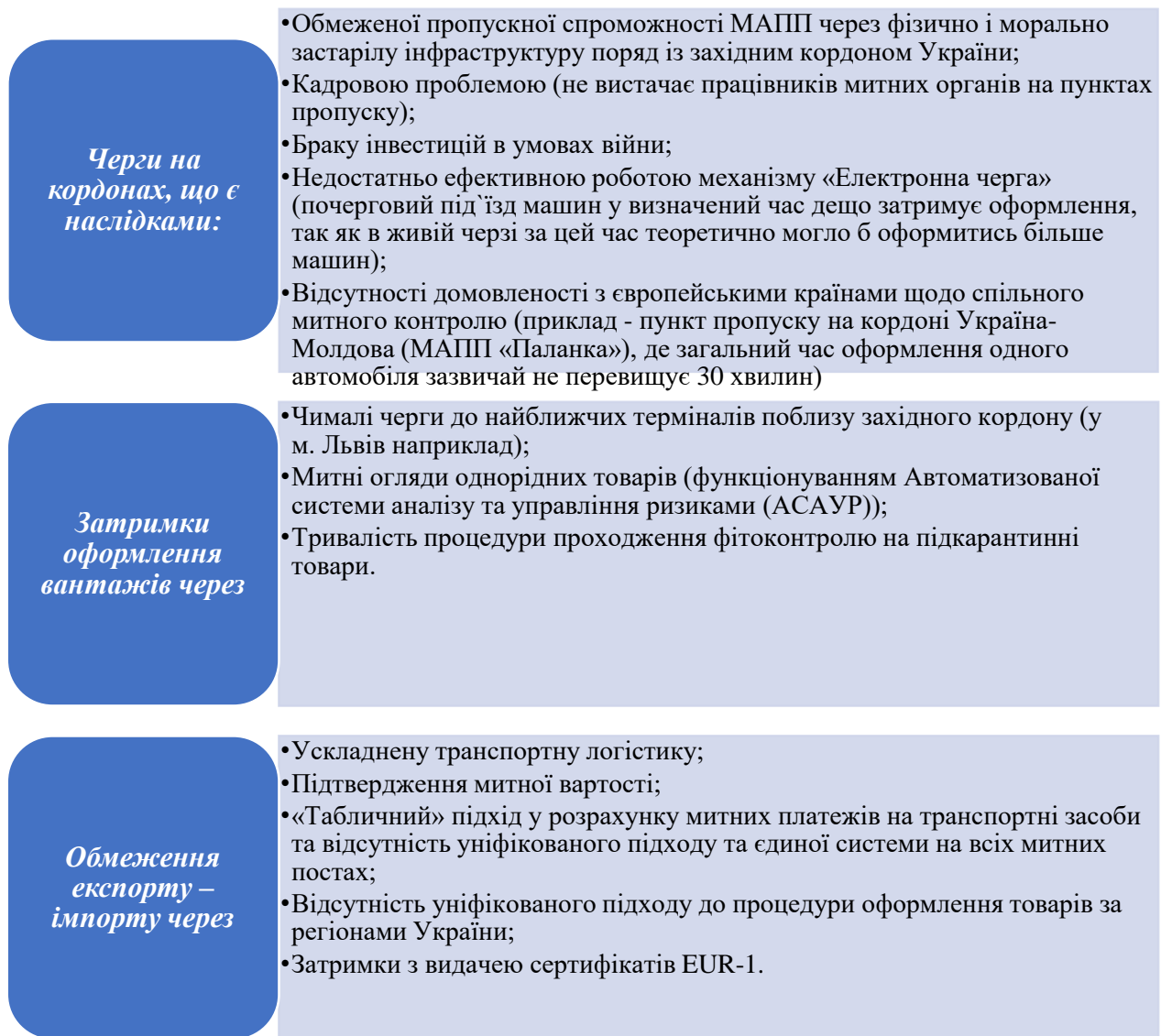

Рисунок 3.1 - Основні проблеми та перешкодами, пов'язані з процедурами митного оформлення товарів в умовах війни

Джерело: розроблено автором [43, 44]

В даний момент корупція представляє собою одну з найактуальніших проблем у сфері адміністрування митних платежів. Боротьба з та ліквідація корупційних явищ є однією з умов для отримання членства в Європейському Союзі, оскільки корупція негативно впливає на національну економіку та спричиняє зменшення митних та податкових надходжень до Державного бюджету України, а також сприяє проникненню підозрілої та небезпечної продукції на внутрішній ринок та шкодить національному виробнику [45].

Запровадження системи "Єдине вікно", Автоматизованої системи аналізу та управління ризиками і Автоматизованої системи митного оформлення є позитивним кроком у боротьбі з корупцією. Ці системи надають можливість уникнути "людського фактору" під час митного контролю, оформлення товарів та аналізу митних ризиків, що зменшує можливості для виявлення корупційних схем [46].

Отже, адміністрування митних платежів в Україні має постійний та взаємозалежний характер. Однією з ключових проблем є недостатня ефективність заходів протидії корупції, що призводить до недостатнього забезпечення необхідним технічним обладнанням, збільшення митної вартості товарів, низької кваліфікації працівників і обмеження можливостей фіскальних функцій митниці. Крім того, непостійність та недосконалість митного законодавства сприяють порушенням митних правил та контрабанді на законних підставах.

3.2 Пропозиції щодо оптимізації та спрощення процедур митних платежів

Наш аналіз поточних тенденцій у надходженні митних платежів до Державного бюджету України, вивчення їх фіскальної ефективності дозволив виявити проблеми в адмініструванні митних платежів. Очевидно, що сучасна митна стратегія потребує модернізації та адаптації до глобальних умов та економічних викликів, що виникають у зв'язку з воєнними діями та наслідками цих подій для економічних, політичних і соціальних сфер.

Одним з основних завдань митниці є оптимізація митних процедур, що є необхідною складовою під час воєнних конфліктів з метою швидкої доставки стратегічно важливих вантажів, зменшення взаємодії з працівниками митних органів, тим самим зменшуючи вплив людського фактору та обмежуючи можливість корупційних схем.

Зі спалахом російсько-українського конфлікту, взаємодія між підприємствами та митними установами покращилася. Митні інспектори виявляють інтерес до сприяння бізнесу та надання підтримки суб'єктам господарювання. Митні посередники активно працюють над забезпеченням комунікації з інспекторами під час кожного митного оформлення, переважно через онлайн зв'язок. Підприємства відзначають високу якість спілкування з представниками центрального апарату Державної митної служби України. Проте є проблема з недостатньою кваліфікацією кадрів через їх велику мобільність та часті оновлення. Необхідно підвищувати рівень кваліфікації працівників регіональних митниць шляхом проведення роз'яснювальних заходів щодо нововведень у законодавстві та процедур здійснення митного оформлення товарів, залучаючи представників регіональних митниць з метою забезпечення єдиної практики на всій території України.

Тож хочемо запропонувати рекомендації, **митним органам/органам державної влади**, щодо покращення виконання митницею своїх обов'язків [44]:

- Розширити пропускну спроможність пунктів пропуску за рахунок розвитку інфраструктури (відкриття нових пунктів пропуску на кордоні з ЄС);
- Надати можливість здійснення спільного митного та прикордонного контролю за прикладом пунктів пропуску на кордоні Україна-Молдова (МАПП «Паланка»), де загальний час оформлення одного автомобіля зазвичай не перевищує 30 хвилин.
- Збільшити кількість працівників митних органів на пунктах пропуску
- Підвищувати рівень кваліфікації співробітників регіональних митниць, у тому числі заздалегідь проводити роз'яснювальні заходи щодо нововведень у законодавстві, порядку здійснення оформлення товарів у різних митних режимах за участі представників регіональних митниць з метою забезпечення уніфікованого підходу на всій території України
- Забезпечити ведення комунікації митного інспектора та митного брокера щодо кожного митного оформлення винятково в режимі онлайн, що надасть можливість оперативного направлення додаткових документів для

підтвердження митної вартості за необхідності, а також надання роз'яснень за запитом інспектора

- Уніфікувати та надати у зрозумілому для митних брокерів форматі вимоги щодо експорту особистих речей громадянами
- Стандартизувати вимоги до переліку документів, необхідних до надання представниками бізнесу при здійсненні оформлень товарів у різних митних режимах (без особливостей в залежності від регіону митниці)
- Запобігти маніпуляціям при підтвердженні митної вартості. Суб'єкти ЗЕД зацікавлені у розробленні та імплементації стандартних алгоритмів дій працівників митниці під час здійснення контролю правильності визначення митної вартості, класифікації, країни походження товарів, правомірності використання пільг і преференцій із сплати митних платежів до, під час і після їх випуску в заявлений режим. Впровадження митного пост-аудиту може розглядатися як індикатор наближення митної практики до європейських стандартів
- Продовжувати розробляти та впроваджувати сучасні ІТ-рішення з метою оперативного надання інформації суб'єктам ЗЕД та підтримки комунікації між митниками та представниками бізнесу (мобільні додатки, Telegram-боти, Telegram-канали, сервіси типу helpdesk, тощо) [47].

Якщо говорити про те, як спростити свою діяльність суб'єктам ЗЕД, то необхідно [44]:

- Спостерігати за станом черг на пунктах пропуску онлайн та на підставі отриманих даних приймати рішення щодо вибору найменш завантаженого МАПП
- Співпрацювати з ДМСУ в імплементації кращого досвіду та міжнародних практик
- Звертатися на helpdesk ДМСУ у разі виникнення проблемних питань щодо оформлення декларацій у системі NCTS

Профільним асоціаціям було би корисно організовувати системні заходи з метою роз'яснення нововведень, які відбуваються на митниці, за участі

представників малого та середнього бізнесу, а також працівників ДМСУ; сприяти суб'єктам ЗЕД в отриманні спрощень, які надає статус АЕО.

Зокрема, Міністерство фінансів виступило з п'ятьма основними напрямками перетворень у Державній митній службі [48].

У рамках адміністративного переустрою Держмитслужби планується впровадження ряду важливих заходів для посилення інституційної стійкості митних органів.

Спершу, стосовно боротьби з корупцією, передбачається виконання Антикорупційної програми Державної митної служби та впровадження процедури атестації митників, використання портативних відеокамер для фіксації проходження товарів та взаємодії з громадянами на кордоні [44].

Наступним етапом передбачається удосконалення співпраці з сектором підприємництва. Стратегічним заходом буде розвиток служби підтримки підприємств (Help Desk), яка оперативно відповідатиме на запити бізнесу. Це сприятиме збалансованому впровадженню митного контролю та спрощенню процедур. Передбачається подальший розвиток і широке застосування програми спрощень для бізнесу, зокрема, Авторизованого економічного оператора (АЕО) та системи NCTS (Спільна транзитна система).

Третім аспектом є підвищення рівня міжнародного співробітництва, що включає обмін митною інформацією між країнами та спільний контроль на пунктах пропуску [49].

Четвертий напрямок орієнтується на інституційний прогрес, включаючи підвищення рівня оплати праці митників до рівня, конкурентного на ринку, впровадження системи оцінки результативності (KPI) та удосконалення управління персоналом за допомогою контрактів, ротації та особистої відповідальності.

П'ятий аспект включає розвиток ІТ та технічного обладнання. Планується впровадження нових ІТ-рішень, які сумісні з ЄС, модернізація системи митного оформлення, управління ризиками, а також оснащення пунктів пропуску

сучасними технічними засобами, такими як сканери, ваги та системи відеонагляду та інші [49].

Зазначається, що в цілому впровадження намічених ініціатив сприятиме зміцненню ефективності та прозорості митного управління в Україні.

Варто акцентувати увагу, що Національна стратегія доходів України на 2024-2030 роки передбачає заходи щодо підвищення фіскальної здатності України та адаптації податкового та митного законодавства до стандартів ЄС (Рисунок 3.2), включаючи реформу спрощеної системи та відновлення прогресивної шкали ПДФО [48].

Отже, Державна митна служба України стане одним з ключових партнерів Консультативної Місії ЄС в контексті євроінтеграції. Зокрема, йдеться про обговорення ряду актуальних питань міжнародного співробітництва, цифровізації Держмитслужби та імплементації європейського митного законодавства в Україні.

Важливим стала роль Держмитслужби у реалізації Стратегії та плану дій щодо інтегрованого управління кордонами України на 2023-2025 роки, а також перспективи запровадження Національного координаційного центру з питань інтегрованого управління кордонами. Пріоритетними напрямками діяльності Держмитслужби, залишаються такі, як-то протидія контрабанді, виявлення ризикових операцій, боротьба з корупцією і збільшення надходжень до держбюджету, удосконалення потребує і сервісна функція Держмитслужби, адже основним завданням особливо в умовах воєнного стану є зменшення і прискорення процедур для бізнесу на кордоні. З огляду на це суттєвому покращенню підлягають прикордонна інфраструктура і технічне забезпечення митниці.

Окремої уваги заслуговує питання надання Держмитслужбі статусу правоохоронного органу. Переважна більшість міжнародних партнерів підтримує надання українській митниці повноважень на оперативно-розшукову діяльність та слідство, оскільки це відповідає передовій практиці протидії транскордонній злочинності.

МИТНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ

Посилення антикорупційних заходів та підвищення довіри до митних органів:

Забезпечити удосконалення системи запобігання і протидії корупції у Держмитслужбі, впровадження механізмів прозорості, доброчесності, зниження корупційних ризиків у діяльності митних органів шляхом виконання Антикорупційної програми Держмитслужби.

Надати повноваження на оперативно-розшукову діяльність (далі – ОРД) підрозділам внутрішньої безпеки Держмитслужби з метою підвищення ефективності викриття випадків залучення посадових осіб Держмитслужби до протиправної діяльності та сприяння порушенням митного законодавства.

Запровадити особливі умови проходження державної служби в митних органах та зміцнення доброчесності, які передбачатимуть проведення атестації посадових осіб митних органів, перевірку на доброчесність, у тому числі на поліграфі, впровадження системи мотивації та реагування на рішення та дії митних органів, які визнано неефективними, необґрунтованими та якими завдано шкоди суб'єктам ЗЕД. Прийняти Дисциплінарний статут в митних органах, порядок ротации посадових осіб митних органів та формування кадрового резерву.

Забезпечити проведення експерименту із використання натільних відеокамер при виконанні митних формальностей з метою зниження корупційних ризиків, а також захисту честі і гідності посадових осіб митних органів.

Підтримка та співпраця з бізнесом:

Забезпечити розвиток комплексної служби підтримки бізнесу (HelpDesk) з метою підвищення якості сервісних функцій Держмитслужби, надання консультацій з митних питань, оперативного реагування на звернення громадян та суб'єктів ЗЕД.

Забезпечити розвиток програми авторизований економічний оператор (далі – АЕО), системи надання авторизацій на застосування спрощень, що передбачатиме заходи щодо збільшення кількості підприємств, яким надано авторизацію АЕО, авторизації на застосування спрощень, а також укладення угод про взаємне визнання АЕО між Україною і ЄС, впровадження відповідного ІТ-рішення.

Здійснити заходи, спрямовані на підвищення довіри бізнесу та громадськості, створення позитивного іміджу Держмитслужби, що включатимуть, зокрема, опитування для ідентифікації та оцінювання корупційних ризиків у діяльності митних органів, заходи із мінімізації корупційних ризиків за результатами опитувань, запровадження пілотного проекту «Мобільний антикорупційний центр», забезпечення форменим одягом посадових осіб митних органів.

Забезпечити баланс контрольних заходів та спрощення процедур, зокрема через створення нових та актуалізацію діючих заходів з управління ризиками, проведення аналізу ризиків з використанням відомостей, внесених до загальної декларації прибуття.

Забезпечити єдиний підхід до митного оформлення товарів в митних органах України через уніфікацію заходів з управління ризиками, недопущення випадків необґрунтованого застосування форм та обсягів митного контролю, запровадження діяльності підрозділів митних компетенцій.

Розвиток міжнародного митного співробітництва:

Забезпечити запровадження обміну попередньою митною інформацією з іншими країнами з метою прискорення переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон, виявлення ризикових операцій та посилення заходів щодо боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

Забезпечити запровадження процедур здійснення спільного контролю в пунктах пропуску із суміжними країнами з метою збільшення їх пропускної спроможності, прискорення переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон.

Створити або оновити системи раннього попередження про надзвичайні ситуації на кордоні, що сприятиме ритмічності роботи пунктів пропуску та прогнозованості часу перетину кордону.

Забезпечити підвищення рівня використання процедури спільного транзиту шляхом здійснення заходів щодо збільшення кількості підприємств, яким надаються авторизації на застосування транзитних спрощень.

Інституційний розвиток митних органів:

Забезпечити підвищення заробітної плати посадових осіб митних органів до ринкового рівня з метою підвищення ефективності роботи митних органів та доброчесності їх посадових осіб.

Запровадити нову систему ключових показників ефективності (КPI) для Держмитслужби та ІТ-рішення для автоматизації моніторингу їх виконання, що сприятиме підвищенню керованості організаційної структури Держмитслужби та оцінюванню ефективності рішень та дій митних органів.

Забезпечити реалізацію Стратегії управління персоналом Держмитслужби з метою посилення та підтримання на належному рівні кваліфікації та доброчесності посадових осіб митних органів, посилення кадрового потенціалу Держмитслужби.

Підвищити ефективність пост-митного контролю, проведення документальних перевірок та інших заходів з метою дотримання вимог законодавства України з питань митної справи через удосконалення підходів та процедур проведення пост-митного контролю та планування проведення документальних перевірок шляхом розвитку управління ризиками.

Розвиток ІТ та забезпечення технічними засобами митного контролю:

Розвиток ІТ та діджиталізація Держмитслужби, зокрема, здійснити уніфікацію та стандартизацію автоматизованих систем митного оформлення та управління ризиками, удосконалити ІТ-рішення, що використовується для цілей захисту прав інтелектуальної власності.

Удосконалити управління інформаційними системами та технологіями Держмитслужби, що дозволить підвищити якість виконання Держмитслужбою основних функцій, мінімізувати корупційні ризики та зменшити витрати часу на проведення митного контролю та оформлення.

Розробити та впровадити нові ІТ-системи, сумісні з ІТ-рішеннями ЄС. Затвердити довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Держмитслужби та її територіальних підрозділів на основі багаторічного стратегічного плану митниці ЄС (multi-annual strategic plan for customs, MASP-C).

Забезпечити митні органи необхідною кількістю технічних засобів митного контролю (сканери, ваги, системи відеоконтролю), що сприятиме зменшенню часу на проходження митних процедур і мінімізації впливу людського фактору.

Рисунок 3.2 - Резюме заходів Національної стратегії доходів до 2030 року в розрізі митного адміністрування [49]

3.3 Майбутнє української митниці в умовах вступу в ЄС

Українська митниця переживає період історичних змін, оскільки країна активно працює над вступом до Європейського Союзу. Цей процес відкриває перед Україною нові можливості та виклики у сфері митної діяльності. Перехід до європейських стандартів та нормативів вимагає від митниці не лише адаптації до нових вимог, але й реформ та модернізації її структури та процесів. У цьому контексті важливо розглянути перспективи та виклики, які стоять перед українською митницею у майбутньому в умовах її вступу в ЄС.

На даний момент Європейська комісія внесла до Ради ЄС концепцію переговорів для України - це 5-ий крок із 9. Наступний етап - отримання затвердження від Ради ЄС та початок двосторонніх переговорів з кожною країною-членом ЄС.

Основна увага акцентується на цифровій трансформації Митної служби. Згідно з програмою Ukraine Facilities, на яку вже отримано 4,5 млрд євро підтримки у цьому році, розробка та впровадження митного ІТ відповідно до європейських стандартів становлять головне завдання України у митному напрямі.

Митна справа в ЄС переважно регулюється регламентами (нормами прямої дії). Запровадження європейських регламентів, які не потребують додаткового ухвалення нормативних актів для їх впровадження у національне законодавство країн ЄС, з одного боку, спрощує процес приведення українського законодавства у відповідність до законодавства ЄС, з іншого - не залишає місця для вільного їх тлумачення [50].

Після отримання статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, митна галузь, у відміну від інших, має чітко визначену мету, досягнення якої і чітко уявлення про те, як це має бути здійснено з технічного і законодавчого погляду. Однак залишається питання про те, як саме ми будемо просуватися досягнення цієї мети. Важливим міжнародним орієнтиром для реформування

митної сфери в Україні є необхідність впровадження спільної системи Митного союзу ЄС.

Сьогодні Європейський митний союз є єдиним простором митної інтеграції, де національні митниці діють узгоджено та спільно, забезпечуючи виконання однакових принципів та функцій: вільний пересування товарів, загальний митний тариф, митне співробітництво та гармонізація, безпека та захист кордонів

Необхідність адаптуватись до єдиної системи Європейського митного союзу, що розвивалась протягом десятиліть, є країнознавчим орієнтиром для модернізації митної сфери.

Важливим аспектом є збалансування фіскальних та нефіскальних функцій митниці. Хоча фіскальна роль митниці залишається ключовою, нефіскальні завдання набули ширший спектр виконання. Це означає, що увага приділяється не лише внутрішнім фінансовим потребам, а й спільним інтересам Європейського Союзу, оскільки мито є значною джерельною допомогою для фінансування бюджету ЄС [51].

У країнах Європейського Союзу наголошується на різноманітних аспектах діяльності митниць, проте фіскальна функція залишається однією з основних. У Польщі, пріоритетом Національної скарбової адміністрації є збір податків та митних внесків. У Словаччині, місія полягає в ефективному зборі та адмініструванні митних платежів та податків для наповнення державного бюджету. В Нідерландах, збір митних платежів є однією з трьох стратегічних завдань. У Великій Британії (хоч вже і не ЄС), фокус зберігається на зборі фінансових ресурсів. У Литві, незважаючи на місію сприяння законній, безпечній, чесній та плавній міжнародній торгівлі, збір митних платежів залишається важливою функцією митниць.

Українська Державна митна служба має в своєму розпорядженні 68 повноважень, із яких адміністрування митних платежів займає 31-ше місце в переліку.

Цифровізація виступає як один із ключових методів забезпечення рівноваги між забезпеченням контролю та підтримкою легальної торгівлі. Отже, розвиток "електронної митниці" є однією з провідних мет на шляху до трансформацій у митній сфері в Європейському Союзі.

Особливу вагу мають кілька ІТ-систем, що створені централізовано в рамках даної програми для країн ЄС. Наприклад, Customs Decision System та система для Авторизованого Економічного Оператора (АЕО). Основна мета цих систем полягає в тому, щоб дані, що введені однією країною, були доступні іншій країні Європейського Союзу. Загалом, інструменти митних спрощень в Європі були розроблені для того, щоб ними можна було і треба було користуватися. Сучасні країни-кандидати на вступ до ЄС пройшли дорогу вивчення цих систем і планують в майбутньому вивчити їх ефективне використання [52].

Неважливо, як організована митниця у плані організації, головне – щоб вона виконувала свої функції на рівні, аналогічному іншим митницям у ЄС. Здатність виконувати спільні завдання для всього Митного союзу ЄС переважає над "формою" митних органів [53].

У Європейському Союзі відсутній однозначний підхід до структури митних та податкових органів. В деяких країнах існують традиційно відокремлені митниці, що існують впродовж століть (наприклад, Франція, Німеччина, Швеція). Однак, деякі сусідні країни України останнім десятиліттям об'єднали митні та податкові служби з метою підвищення ефективності, що схоже на спробу України створити дієву ДФС.

Структурні утворення митних органів можуть зазнавати змін через вплив економічних умов (зосередження митних функцій в Австрії) або негативний досвід (Румунія недавно відокремила митницю від податкової). Головне тут - не сама "форма" митних установ, а їх здатність виконувати завдання, що є загальними для всього Європейського митного союзу. Це має виключити потребу відновлення дискусій про "структуру" української митниці, а замість цього звернути увагу на пріоритетні зміни, важливі для ЄС.

Які ж основні перешкоди стоять перед Україною на шляху до ЄС

1. Російська військова агресія проти України виявляється у повному масштабі.
2. Необхідність адаптації українського законодавства до вимог ЄС стосується не лише митної сфери, а також інших галузей.
3. Частина митних платежів втрачається та буде спрямована до бюджету ЄС.
4. Україна має найдовший зовнішній сухопутний кордон з ЄС через значну довжину свого кордону.
5. Боротьба з корупцією та проведення антикорупційних заходів є важливими для забезпечення принципів доброчесності.
6. Покращення ІТ компоненту митних процедур та його включення в європейські системи є на порядку денному.
7. Зміцнення потенціалу Держмитслужби, включаючи призначення Голови Держмитслужби з повноцінними повноваженнями, є необхідним.

Насамкінець хочемо зазначити якою ж має бути Українська митниця на момент вступу в ЄС [54] (Рисунок 3.3).

Рисунок 3.3 – Майбутня Українська митниця

Джерело: взято з [54]

А також, представники Консультативної Місії ЄС заявили про свою готовність до всесторонньої підтримки України на етапах переговорів і підготовки до вступу в ЄС, який має активно розпочатися.

Українська митниця стоїть перед важливим викликом у зв'язку з потенційним вступом в Європейський Союз. Перехід до стандартів ЄС вимагатиме не лише гармонізації законодавства та процедур, але й реформування всієї системи митного контролю. З одного боку, вступ до ЄС відкриває нові можливості для розвитку торгівлі та економіки, сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату та сприяє модернізації митниці. З іншого боку, цей процес потребуватиме значних зусиль у впровадженні європейських стандартів, підготовці персоналу, а також у забезпеченні дотримання прозорих та ефективних митних процедур.

Успішне майбутнє української митниці в умовах вступу в ЄС залежатиме від здатності країни ефективно адаптуватися до нових вимог та викликів. Необхідно активно працювати над модернізацією інфраструктури, підвищенням кваліфікації персоналу, впровадженням новітніх технологій та підвищенням рівня прозорості та адаптивності митних процедур.

Крім того, важливо пам'ятати про необхідність забезпечення захисту інтересів українських виробників та споживачів під час вступу в ЄС, а також про підтримку малих та середніх підприємств у процесі адаптації до нових умов.

Тільки шляхом системної реформи та здійсненням ефективних заходів з модернізації та розвитку митної системи Україна зможе успішно інтегруватися в європейський економічний простір та забезпечити стабільний та прозорий митний контроль у майбутньому.

ВИСНОВКИ

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Визначено сутність митних платежів та їх роль у забезпеченні ефективного функціонування зовнішньоекономічних зв'язків, зокрема особливу важливість у регулюванні зовнішніх економічних зв'язків мають митні платежі, які можна вважати найбільш ефективним інструментом в цій сфері. Згідно з дослідженнями, митні платежі є формою непрямих податків, які стягуються під час переміщення товарів та послуг через митний кордон. Серед них можна визначити податок на додану вартість, акцизний збір, а також ввізне та вивізне мито. Багато країн використовують митні платежі як інструмент зовнішньоекономічної політики для досягнення різних цілей.

2) Проаналізовано функції та види митних платежів як інструментів зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення фінансової стабільності України. Визначено, що митні платежі здійснюють різноманітні функції, включаючи захист внутрішнього ринку, сприяння експорту та обмеження імпорту, а також забезпечують доходи для державного бюджету. Фіскальна роль відіграє важливу роль у формуванні фінансів держави, оскільки через неї реалізується значна частина соціально-економічних завдань, пов'язаних із стягненням податків та формуванням фінансових ресурсів країни. Регулятивна функція митних платежів виявляється у тому, що держава через елементи таких внесків контролює розподіл ресурсів. Контрольна функція митних платежів має два аспекти, які слід враховувати. По-перше, це контроль за відповідністю оподаткування в зовнішньоекономічній сфері чинному законодавству. По-друге, це контроль за відповідністю потребам суспільства відповідно до чинного податкового законодавства.

3) Розглянуто нормативно-правове регулювання митних платежів в Україні та їх вплив на зовнішньоекономічну діяльність. Нормативно-правове регулювання митних платежів включає в себе ряд документів, таких як Митний кодекс, Податковий кодекс та інші законодавчі акти, які впливають на оплату

мита. Основу цього регулювання становить Митний Кодекс України, що охоплює різноманітні аспекти митної діяльності, включаючи імпорт, експорт, транзит та митний контроль. Важливо відзначити, що Митний Кодекс об'єднує норми законів про митні тарифи та про порядок ввезення товарів громадянами на митну територію України, спрощуючи та уніфікуючи митні процедури та регулювання в цій сфері. Разом з цим, важливим документом є закон, який регулює зовнішньоекономічну діяльність, що встановлює правовий каркас для міжнародних торговельних операцій та вирішує митні аспекти цих операцій.

4) Вивчено роль митних платежів у стимулюванні експорту та імпорту товарів та послуг в Україні. Аналізуючи коефіцієнти еластичності за період 2018-2023 років, можна зробити висновок, що у 2019 та 2022 роках зростання митних платежів було меншим, ніж зовнішньоторгівельний оборот. Це може бути пояснено наявністю пільг, а також спостерігалось збільшення надходжень від імпорту через зміну валютного курсу та зовнішню військово-стратегічну допомогу. Можна зазначити зростання навантаження митних платежів на зовнішньоторгівельний оборот країни, яке у 2023 році значення зросло до 0,13 гривні митних платежів на 1 гривню зовнішньоторгівельного обороту. Для оцінки впливу митних платежів на стимулювання експорту та імпорту товарів та послуг було розраховано коефіцієнт кореляції Пірсона, який становить 0,85. Це свідчить про високу щільність кореляційного зв'язку між обсягом зовнішньоторгівельного обороту та митними платежами.

5) Проаналізовано фіскальну роль митних платежів у забезпеченні фінансової стабільності України та їх вплив на бюджетні надходження. Було встановлено, що основними джерелами фінансування бюджетних потреб держави є податкові надходження, серед яких значне місце займають митні платежі. Головним джерелом доходів Державного бюджету України з митних платежів є податок на додану вартість (ПДВ), що сплачується за імпортовані товари. Вага митних платежів у загальному обсязі ВВП становить приблизно 9%, що свідчить про їх значний вплив на розподіл ВВП через державний бюджет. Отже, аналіз фіскальної значимості митних платежів у формуванні доходів

бюджету та ВВП в Україні показує їхнє зниження. Проте, необхідно враховувати, що ефективне використання митних платежів для забезпечення фінансової стабільності потребує не лише їхнього ефективного збору, а й забезпечення транспарентності, справедливості та раціонального використання зібраних коштів.

6) Виявлено основні проблеми та недоліки існуючої системи адміністрування митних платежів в Україні. Внаслідок військової агресії росії в Україні, більшість формальностей щодо транспортування товарів провадяться на міжнародних пунктах пропуску на кордоні України та Європейського Союзу. Потреба у пломбуванні вантажу та неможливість його пропуску через пункти пропуску призводять до значних черг у терміналах поруч із західним кордоном. Основним питанням, яке турбує підприємців, є нагромадження черг на кордоні. Однією з головних причин цих черг є застаріла інфраструктура пунктів пропуску та низька їх пропускна здатність. Подолання та ліквідація корупційних проявів є необхідною умовою для отримання членства в Європейському Союзі, оскільки корупція має негативний вплив на національну економіку та призводить до зменшення митних та податкових надходжень до Державного бюджету України, а також сприяє проникненню сумнівної та небезпечної продукції на внутрішній ринок, що шкодить національному виробнику.

7) Запропоновано конкретні заходи щодо оптимізації та спрощення процедур митних платежів для підвищення їх ефективності та прозорості. По-перше, щодо боротьби з корупцією, необхідно виконувати Антикорупційну програму Державної митної служби та впроваджувати процедури атестації митників, використовуючи портативні відеокамери для реєстрації проходження товарів та спілкування з громадянами на кордоні. Покращення співпраці з сектором підприємництва є також важливим. Стратегічним заходом буде розвиток служби підтримки підприємств (Help Desk), яка буде оперативно відповідати на запити бізнесу. Для підвищення рівня міжнародного співробітництва, важливо обмінюватися митною інформацією між країнами та проводити спільний контроль на пунктах пропуску. Надалі слід розвивати ІТ та

технічне обладнання, впроваджуючи нові ІТ-рішення, модернізуючи системи митного оформлення та управління ризиками, а також оснащуючи пункти пропуску сучасними технічними засобами, такими як сканери, ваги, системи відеонагляду та інше.

8) Проаналізувано майбутнє української митниці в умовах вступу до Європейського Союзу та визначено можливі перспективи її розвитку. Українська митниця знаходиться перед значним викликом, оскільки відкриття можливості приєднання до Європейського Союзу стає реальністю. Цей процес передбачає не лише вирівнювання законодавства та процедур до європейських стандартів, але й реформування всієї системи митного контролю. Перехід до стандартів ЄС відкриває широкі можливості для розвитку торгівлі та економіки, а також сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату та модернізації митниці. Проте цей процес потребує значних зусиль у впровадженні європейських стандартів, підготовці персоналу та забезпеченні дотримання прозорих та ефективних митних процедур. Митниця повинна бути готовою організаційно, технічно та законодавчо до спільної роботи з іншими митницями ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кисельова О.М. Структурні особливості зовнішньоекономічної діяльності України. *Зовнішньоекономічна діяльність*. 2012. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_12_4_93.pdf (дата звернення: 03.04.2024).
2. Стоян О.Ю. Стратегічне планування зовнішньоекономічної діяльності України: стан, проблеми, вибір програми дій. *Економічна наука*. 2017. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/24_2017/6.pdf (дата звернення: 03.04.2024).
3. Бюджетний кодекс України : Закон : від 08.07.2010 No 2456-VI. Сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
4. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 No 2755-VI. Сайт Верховної Ради України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/> (дата звернення: 13.04.2024).
5. Митний кодекс України : від 13.03.2012 No 4495-VI. Сайт Верховної Ради України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/> page (дата звернення: 13.04.2024).
6. Крисоватий А. І., Десятнюк О. М. Податкова система: Навч. посіб., Тернопіль: ТАНГ, 2004. 331 с.
7. Волосович С.В., Ліпихіна Т.Д. Оподаткування зовнішньоекономічної діяльності: Навчальний посібник, К.: Атіка, 2009. 288с.
8. Гребельник О.П. Митно-тарифна політика за умов трансформації економічної системи: Монографія. К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2001. 488с.
9. Єгоров О. Б. Митна економіка (Україна – СОТ – ЄС): посібн. Одеса: Плаксе зат, 2005. 226 с.
10. Пономарьова Я.О., Новик М.Ю. Визначення місця митних платежів у системі податків і зборів України в контексті забезпечення економічної безпеки держави. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2023. № 3 (30). с.230-236 DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.3.18> (дата звернення: 13.04.2024).

11. Про зовнішньоекономічну діяльність. Закон України від 16.04.91 за № 939-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#n288> (дата звернення: 03.04.2024).
12. Гребельник О. П. Митна справа : підручник. К. : Центр навчальної літератури, 2014. 472 с.
13. Сластьоненко О. О., Митні платежі як важливе джерело наповнення державного бюджету. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. №15. с.127-133. DOI 10.33244/2521-1196.15.2019.127-133 (дата звернення: 16.04.2024).
14. Гребельник О. П. Місце та роль митних платежів у системі оподаткування зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Освіта, менеджмент і бізнес: с*
15. Молчанова А. Ю. Митні платежі як складова доходів Державного бюджету *У*
16. Криlach О. Митні платежі у забезпеченні фіскальних надходжень держави. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2019. № **6**
17. Пугачевська К.С. Імпортозалежність та тарифне регулювання імпорту в *Україні. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2016. № 1(15). С. 56–63.
18. Новікова К.І. Світовий досвід митно-тарифного регулювання та *можливості його застосування в Україні*. URL: http://www.rusnauka.com/3_SND_2010/Economics/57999.doc.htm (дата звернення: 21.03.2024).
19. Онищенко В. Підакцизні товари. 2023. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7610-pdaktisizn-tovari> (дата звернення: 16.04.2024).
20. Адамович Н. ПДВ при імпорті товарів. Фактор. Податки і бухоблік. 2018. **6**. 35–36. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2018/may/issue-35-36/article-86184.html>. (дата звернення: 16.04.2024).

21. Карпенко Н.Г. Особливості обліку експорту товарів. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. с. 1134-1138. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/194.pdf (дата звернення: 18.04.2024).
22. Максимов М. Що потрібно знати про ЗЕД-послуги: умови, податки, звітність. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/215015_shcho-potrбно-znati-pro-zed-poslugi-umovi-podatki-zvtns (дата звернення: 18.04.2024).
23. Болдовська, К. П., Ковальова, Т. В., Пеняк, Ю. С. Особливості обліку, оподаткування і подання звітності з операцій зовнішньоекономічної діяльності у контексті новацій податкового законодавства. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. №7. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-09-02> (дата звернення: 19.04.2024).
24. Франчук В. І. Теоретико-методологічні засади організації системи економічної безпеки акціонерних товариств: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Київ, 2012. 40 с.
25. Митні платежі. Види митних платежів. URL: <https://ua-broker.com/shcho-potribno-znaty/> (дата звернення: 05.04.2024).
26. Митна статистика України: навч. посібник у 10 т. Ред. рада: П. В. Пашко, О. Ю. Ушаков, В. М. Краєвський, та ін.; Університет державної фіскальної служби України, Ірпінь : «УДФСУ», 2020. Т.135. 380 с.
27. Дашборд щодо експорту та імпорту українських товарів. URL: https://export.gov.ua/770-dashbord_shchodo_eksportu_ta_importu_ukraini (дата звернення: 21.04.2024).
28. Зовнішньоторговельний баланс України з 2005 по 2022 (млн. грн.). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/> (дата звернення: 19.04.2024).
29. Експорт та імпорт України збільшився на третину. Економічна правда. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/15/682382/> (дата звернення: 19.04.2024).

30. Якименко Ю., Юрчишин В. Від попередніх підсумків 2023 до прогнозу 2024. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/11/10/prognmoz_24.pdf (дата звернення: 19.04.2024).
31. Експорт та імпорт України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/>. (дата звернення: 18.04.2024).
32. Данилишин Б. Тенденції розвитку бізнесу в умовах війни: ситуація в економіці та фінансових ринках. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/609260_tendentsii_rozvitku_biznesu_umovah.html (дата звернення: 19.04.2024).
33. ЗЕД та митниця під час війни: бізнес-дайджест. URL: <https://pefa.kiev.ua/zed-ta-mytnytsya-pid-chas-vijny-biznes-dajdzhest/> (дата звернення: 19.04.2024).
34. Державний веб-портал бюджету для громадян <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=NATIONAL>
35. Бороденко Т. М., Сучасний стан адміністрування митних платежів в Україні. *Грааль науки*. 2023. № 24. С. 84–90 URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science> (дата звернення: 19.04.2024).
36. Митний дайджест за 2023 рік. URL: <https://ces.org.ua/customs-digest-2023/>
37. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2021 рік. Держава митна служба. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>. (дата звернення: 20.04.2024).
38. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2022 рік. URL: Держава митна служба. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>. (дата звернення: 20.04.2024).
39. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2023 рік. URL: Держава митна служба. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>. (дата звернення: 20.04.2024).
40. Валовий внутрішній продукт України з 2012 по 2023 рр . URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 21.04.2024).

41. Сідляр В.В.,Валігура В.А. Проблеми адміністрування митних платежів через призму фіскальних загроз. *Ефективна економіка*. 2021. №8. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.8.100 (дата звернення: 19.04.2024).
42. Моніторинг змін у митній сфері після запровадження в Україні воєнного стану. URL: <https://ambu.org.ua/news/monitorynh-zmin-u-mytnii-sferi-pislia-zaprovadzhennia-v-ukraini-voiennoho-stanu/>
43. Костяна О. В. Проблеми ефективності адміністрування митних платежів в Україні. *Бізнесінформ*. №10. 2019. с.213-219. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-10-213-219> (дата звернення: 19.04.2024).
44. Кузяків О., Шаповалова Д., Бутін А. Громадський моніторинг перетину кордону в умовах воєнного стану. *Інформаційно-аналітичний вісник*. Київ. 2023. № 2. 17 с. (дата звернення: 16.05.2024).
45. Бороденко Т.М., Гапонюк М.А., Савченко А.І. Адміністрування митних платежів: аналіз сучасного стану та шляхи вирішення ключових викликів. *Ефективна економіка*. 2024. №2. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.77> (дата звернення: 16.05.2024).
46. Гуцул І. Табака І. Актуальні проблеми регулювання митних режимів в Україні. Збірник матеріалів ХХ Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «*Фіскальна політика України в умовах євроінтеграційних процесів*». м. Тернопіль, ЗУНУ, 25 травня 2023 р. С. 37 – 41.
47. БороденкоТ., Васніцька С. Діджиталізація митних процедур в умовах євроінтеграції. *Сучасні питання економіки та фінансів: глобальні виклики та тренди*: Збірник наукових матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 9 листопада 2023 р. К.: КНЕУ(електронне видання), 2023. - 221 с.
48. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf (дата звернення: 16.05.2024).
49. Мінфін представив п'ять ключових напрямків реформування держмитслужби. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3809346->

[minfin-predstaviv-pat-klucovih-napramkiv-reformuvanna-derzmitsluzbi.html](#) (дата звернення: 16.05.2024).

50. Поступове приведення митного законодавства та митних процедур у відповідність до законодавства ЄС є зміною філософії української митниці.

URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/postupove-privedennya-mitnogo-zakonodavstva-ta-mit/> (дата звернення: 18.05.2024).

51. Майбутнє української митниці в умовах вступу в ЄС. URL: <https://rpr.org.ua/news/maybutnie-ukrainskoi-mytnytsi-v-umovakh-vstupu-v-yes/>

52. Як участь у програмі ЄС “Митниця” сприятиме подальшій євроінтеграції України. URL: <https://eu4pfm.com.ua/interviews/yak-uchast-u-prohrami-yes-mytnytsia-spryiatyme-podalshiy-ievrointehratsii-ukrainy/?lang=uk> (дата звернення: 18.05.2024).

53. EU Customs Code (Regulation (EU) No 952/2013), Taking the Customs Union to the Next Level: a Plan for Action (COM/2020/581), UCC Work Programme (C/2023/8568) (дата звернення: 19.05.2024).

54. Кузяків О., Ангел Є., Бутін А. Майбутнє української митниці в умовах вступу в ЄС. Основні положення консультативної роботи. 2024. URL: <http://www.ier.com.ua/files/Projects/2024/TFD/Презентація%20Укр%20Митниця%20і%20умовах%20вступу%20в%20ЄС.pdf> (дата звернення: 19.05.2024).